

بررسی روند توسعه یافتگی و عملکرد نظام
بانکداری اسلامی کشور مالزی

لیلا محرابی *

* پژوهشگر پژوهشکده پولی و بانکی

چکیده

به دنبال رشد شتابان صنعت مالی جهانی در سال‌های اخیر، نظام مالی مالزی، به‌ویژه مؤسسات و نهادهای بانکی داخلی و شرکت‌های بیمه اقدام‌های، گسترده‌ای را به منظور دستیابی به کارایی بیشتر، رقابت‌پذیری، نوآوری و پیشرفت‌های تکنولوژیکی انجام داده‌اند. کشور مالزی با داشتن قابلیت‌های عظیمی در زمینه بانکداری اسلامی و همچنین بازارهای سرمایه اسلامی به‌عنوان «کانون بانکداری و مالیه اسلامی» کاملاً استوار و پررونق بوده و طی سالیان اخیر بانک‌های کشور مالزی توانسته‌اند با ارائه روش‌های نوین بانکداری اسلامی، نقش مهمی در جذب نقدینگی مسلمانان و حتی غیرمسلمان ایفا کنند. از این‌رو، در این مقاله سعی شده‌است به معرفی نظام بانکداری اسلامی در مالزی، نهادهای مالی ارائه‌دهنده خدمات بانکداری اسلامی و توضیح مراحل مختلف (مرحله ۱ تا ۴) توسعه‌یافتگی نظام بانکداری اسلامی در مالزی پرداخته شود. سپس قوانین و مقررات موجود در مالزی و همچنین سیاست‌ها و اصول حسابداری در مؤسسات مالی اسلامی و ساختار سیاست‌گذاری پولی در این کشور مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. در پایان، ابزارهای مورد بهره‌برداری (روش‌های تجهیز و تخصیص منابع) در بانکداری اسلامی مالزی معرفی و عملکرد نظام بانکداری اسلامی مالزی از نظر شاخص‌های مختلف و همچنین سهم وام‌های اعطایی به تفکیک عقود اسلامی در نظام بانکداری اسلامی کشور مالزی طی سال‌های ۲۰۱۰ تا پایان ۴ ماهه اول ۲۰۱۵، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: مالزی، بانکداری اسلامی، ابزارهای مالی، عملکرد مالی.

مقدمه

همزمان با رشد بازار اقتصاد اسلامی در کشورهای اسلامی و کشورهای غربی، بسیاری از بانک‌ها تلاش می‌کنند خدمات مالی و اقتصادی خود را با موازین شریعت اسلام همسان کنند تا علاوه بر جذب مشتریان بیش‌تر بتوانند سهمی از این بازار در حال رشد را به خود اختصاص دهند. از این‌رو، به موازات افزایش درخواست بانک‌ها به منظور پیوستن به بازار مالی در حال توسعه اسلامی، بانکداری اسلامی نیز در سراسر جهان گسترش می‌یابد و این امر استفاده از تسهیلات بانکی و قوانین مالی شرع اسلام را آسان کرده است. در واقع، بانکداری اسلامی یکی از بخش‌های مالی با رشد بالا به‌شمار می‌رود و با قدمتی حدود ۳۰ سال در اکثر کشورهای اسلامی، به خصوص در میان افرادی که از بهره‌گريزانند، جایگاه خاصی دارد. این نظام به‌طور کلی شبیه بانکداری متعارف است، لیکن بهره در آن جایی ندارد و بر پایه تسهیم سود و زیان میان وام‌گیرنده و بانک استوار است و سود آن براساس مقررات و اصول اسلامی است. در این میان، کشور مالزی با داشتن قابلیت‌های عظیمی در زمینه بانکداری اسلامی و همچنین بازارهای سرمایه اسلامی به‌عنوان «کانون بانکداری و مالیه اسلامی» کاملاً استوار و پررونق است و طی سالیان اخیر بانک‌های کشور مالزی توانسته‌اند با ارائه روش‌های نوین بانکداری اسلامی نقش مهمی در جذب نقدینگی مسلمانان و حتی غیرمسلمان ایفا کنند. در نظام مالی مالزی، بانک‌ها از نظر بالابودن سطح دارایی‌های خود دارای جایگاه ویژه‌ای هستند و نظام بانکداری در مالزی با بیش از یک دهه فعالیت در مسیر خصوصی‌سازی توانسته است با حمایت انجمن بانک‌های مالزی ۱، در میان کشورهای آسیایی حوزه اقیانوس آرام، اعتبار کسب کند. این انجمن در نوامبر ۱۹۷۳ با هدف تثبیت و استقرار یک نظم عملیاتی واحد بین بانک‌های این کشور و با مشارکت و همکاری مستقیم بانک مرکزی مالزی ۲ تأسیس شد. [۱۲]

پدیده بانکداری اسلامی در مالزی از دهه ۱۹۶۰ آغاز گردید و نخستین نشانه‌های بانکداری اسلامی در مالزی را می‌توان در سال ۱۹۶۳، یعنی زمان تأسیس مؤسسه لمباگا

¹ Association of Banks in Malaysia

² Bank Negara Malaysia (Central Bank of Malaysia)

تابونگ حاجی^۱ - که در حقیقت صندوق پس انداز ویژه مسلمانانی بود که می خواستند راهی سفر حج شوند - ردیابی کرد. در سال ۱۹۸۱، کمیته ملی تحقیق^۲ به منظور مطالعه و ارائه راهکار به دولت در تمام زمینه‌های تأسیس و عملیات اجرایی بانک اسلامی در مالزی، از جمله جنبه‌های قانونی، دینی و عملیاتی تأسیس شد. تحقیقات در این زمینه نشان داد که تأسیس یک بانک اسلامی در مالزی، از نظر سودآوری و عملیات پروژه‌ای مفید و قابل اجراست. از این رو پس از تصویب قانون بانکداری اسلامی در سال ۱۹۸۳، این شیوه از بانکداری رسماً کار خود را در کشور مالزی آغاز کرد و از سال ۱۹۹۳، با دادن مجوز به بانک‌های غیراسلامی نیز موجب شد، تمام مؤسسات بانکی در کشور مالزی بتوانند محصولات مربوط به بانکداری اسلامی را به مشتریان خود ارائه دهد. از این رو، این تحقیق به دنبال بررسی موارد زیر است.

اول - ساختار و روند توسعه یافتگی نظام بانکی مالزی

دوم - قوانین و مقررات نظام بانکداری اسلامی در کشور مالزی

سوم - ساختار سیاستگذاری پولی در بانکداری اسلامی

چهارم - معرفی روش‌های تجهیز و تخصیص منابع

پنجم - بررسی عملکرد مالی بانک‌ها

۱- ساختار بانکداری اسلامی در مالزی

از نظر کاربردی نظام بانکی مورد استفاده توسط مؤسسات بانکی کشور مالزی، نظام بانکداری دوگانه نامیده می‌شود. به طوری که مقررات اسلامی و قوانین بانکی به طور مجزا در کنار قوانین معمول بانکداری حاکم است. دوگانگی در نظام بانکی این کشور، فرصتی را برای مشتریان بانکی فراهم می‌کند تا با مقایسه خدمات بانکی در هر دو نظام، آنچه را مناسب‌تر می‌دانند انتخاب کنند. مهم‌ترین دلایلی که توسط نگارار بانک درباره اجرای نظام بانکداری دوگانه مطرح شده به شرح زیر است:

اول - بانکداری اسلامی به تنهایی نمی‌تواند یک نظام بانکداری را تشکیل دهد.

¹ LTH :Lembaga Tabung Haji

² National Steering Committee

دوم- مسلمانان مالزی حق انتخاب بانکی که فعالیت آن براساس عقاید مذهبی آنهاست را دارند.

سوم- این نظام باعث ارائه محصولات جدید در ابعاد وسیع‌تر به مردم مالزی در قالب دو شکل، محصولات بانکداری رایج و بانکداری اسلامی می‌شود. چهارم- افزایش کیفی محصولات و خدمات بانکی همواره پیشرفت علمی کشور مالزی را به همراه خواهد داشت.

در این زمینه یک نظام بانکداری اسلامی برای استحکام خود مانند سایر نظام‌های بانکی، نیازمند شرایط ضروری زیر است:

الف- تعداد مشتریان جهانی و شعبه‌های بانک‌ها، ب- عرضه گسترده و وسیع خدمات، ج- زیربنای ساختاری مالی گسترده. به علاوه، ساختار نظام بانکداری اسلامی می‌بایستی هم از نظر ظاهر و هم مفهوم با ارزش‌های اقتصادی اجتماعی اسلامی، سازگار باشد.

از نظر مبانی فقهی نیز دو چارچوب برای مؤسسات بانکداری اسلامی در مالزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. یکی قانون مؤسسات مالی و بانکداری سال ۱۹۸۹ که اختیارات لازم را به بانک مرکزی مالزی تفویض کرده است تا نسبت به تنظیم و نظارت بر مؤسسات مجاز مانند بانک‌های تجاری، تخصصی، خارجی و شرکت‌های تأمین مالی و مؤسسات تنزیلی و صرافی اقدام کند و دیگری قانون بانکداری اسلامی مصوبه ۱۹۸۳ است. [۱۱]

دولت مالزی به منظور تقویت نظام بانکی خود که در اواسط سال ۱۹۹۷ میلادی تحت فشار فزاینده ناشی از بحران مالی منطقه قرار داشت، اقدام‌های منحصر به فردی همچون کنترل پول را عملیاتی کرد. در واقع نظام کنترل پول در این کشور نظامی آزاد است و اساس معاملات مالزی را با تمام کشورها تشکیل می‌دهد. مقررات اصلی کنترل پول در این کشور که ارتباط مستقیمی با سرمایه‌گذاری خارجی دارد عبارت است از: [۱]

- اخذ عواید صادرات

- ارسال پول به خارج از کشور

- استقراض از افراد غیرمقیم

- سرمایه‌گذاری مستقیم و یا سرمایه‌گذاری با اوراق بهادار

علاوه بر موارد فوق، بانک مرکزی مالزی یک نظام تسویه (نقل و انتقال) چک بین بانکی^۱ اسلامی ایجاد کرده است که براساس آن یک مدیریت جداگانه، برای بانک‌های ارائه‌دهنده خدمات بانکداری اسلامی وجود داشته باشد. به طوری که مراحل نقل و انتقالات، قوانین و مقررات آن همگی براساس اصل مضاربه است. علاوه بر آن بانک مرکزی، با هدف افزایش دقت یکپارچه کردن تفسیرها از قوانین شریعت بین بانک‌ها و نهادهای مالی، شورای ملی مشورتی بانکداری اسلامی^۲ را به‌عنوان بالاترین نهاد برای نظارت بر بانکداری اسلامی مالزی در اول می ۱۹۹۷ تأسیس کرد. [۱۸]

در آوریل سال ۲۰۰۴، بانک مرکزی به‌منظور توسعه صنعت بانکداری اسلامی سه مورد کلیدی نوآوری در سرعت، مدیریت ریسک و شیوه‌های به‌کارگیری از فناوری اطلاعات را طراحی کرد و به‌دنبال آن بانک‌های اسلامی سعی در به‌کارگیری محصولات متنوع و خدمات گسترده کردند. از جمله خدمات بانکی در کشور مالزی عبارت‌اند از: خدمات بانکداری الکترونیکی و صدور انواع کارت‌های اعتباری بر مبنای عقود منطبق بر شریعت جهت ارائه به مسلمانان و غیرمسلمانان در مالزی، حواله و انتقال، خرید و فروش پول‌های خارجی، فروش چک‌های مسافرتی، مدیریت سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار، ارائه خدمات به شرکت‌های خاص.

در زمینه خدمات بانکداری الکترونیکی، بانک اسلامی برهاد مالزی به‌عنوان بزرگ‌ترین بانک مالزی، اقدام به صدور انواع کارت اعتباری (KBI)^۳، مسترکارت طلایی^۴ و مسترکارت کلاسیک^۵ از سال ۲۰۰۲ کرده است. این کارت‌های اعتباری بر مبنای عقود شریعت به مسلمانان و غیرمسلمانان در مالزی ارائه می‌شود. به طوری که این کارت‌ها از هرگونه ربا^۶ به‌طور کامل به دور هستند و به‌عنوان اولین کارت اعتباری هوشمند با سطح امنیتی بالا (پیشرفته) در مالزی شناخته شده است. عقود مورد استفاده در رابطه با کارت‌های اعتباری

^۱ Interbank Cheque- Clearing System

^۲ National Syariah Advisory Council

^۳ Bank Islam Card (KBI)

^۴ Master Card Gold

^۵ KBI Master Card Classic

^۶ Riba

عبارت‌اند از بیع‌العینه^۱، ودیعه^۲ و قرض‌الحسنه^۳. علاوه بر آن در سال ۲۰۰۴ کارت‌هایی برای دستگاه‌های خودپرداز^۴ راه‌اندازی شد و در حال حاضر اینترنت بانک نیز جزو خدمات بانک‌های اسلامی مالزی قرار گرفته است. همچنین، بانک اسلامی برهاد مالزی به تأمین مالی پروژه‌های صنایع کوچک و متوسط^۵ در بخش کارخانه‌ها، نفت و گاز، خدمات، کشاورزی، بخش‌های خرده‌فروشی و عمده‌فروشی‌ها می‌پردازد. این بانک دستیابی به تأمین مالی ۶۰ درصد از این پروژه‌ها را هدف‌گذاری کرده است. [۱۱]

در کشور مالزی حدود ۴۰ بانک و مؤسسه مالی اسلامی، به‌صورت کاملاً اسلامی و یا با جبه‌های اسلامی مشغول به انجام فعالیت‌های مطابق با شریعت هستند. بانک‌های اسلامی در مالزی با به‌کارگیری بیش از ۸۰ محصول و خدمات مالی مختلف و با به‌کارگیری مفاهیمی از جمله مضاربه، مشارکت، مرابحه و با رشد متوسط سالانه ۳۵ درصد نسبت به دو دهه گذشته یکی از بخش‌های مالی با رشد سریع در مالزی را تشکیل می‌دهند. در واقع تسریع در آزادسازی مجوز برای انجام فعالیت‌های بانکی براساس شریعت، مالزی را به یک قطب رقابتی در نظام بانکداری اسلامی تبدیل کرده است. از مهم‌ترین بانک‌ها و مؤسسات مالی اسلامی در مالزی می‌توان به بانک اسلامی برهاد مالزی، بانک معاملات برهاد مالزی، بانک خانه مالی کویت، بانک برهاد RHB، بانک تجاری بومیپوترا، شرکت پس‌انداز مسلمانان، مالی بانک برهاد (مای بانک)، بانک اچ اس بی سی و بانک استاندارد چارترد مالزی اشاره کرد، که هر یک در بخش‌ها و زمینه‌های مختلف فعالیت می‌کنند. [۱۲]

۲- روند توسعه یافتگی نظام بانکی

با توجه به ویژگی و ساختار دوگانه نظام بانکداری مالزی، روند توسعه نظام بانکی را می‌توان به چهار دوره متمایز تحت عناوین دوره اولیه، دوران آزادسازی، تقویت نظام و در نهایت پیشرفت بیش‌تر طبقه‌بندی کرد. [۱۱] و [۲۷]

¹ Bai Inah

² Wadiah

³ Qardhul Hassan

⁴ ATM: Automated Teller Machine

⁵ SMIS: Small and Medium-Sized Industries

۱-۲- فاز اول: دوره اولیه

تأسیس بانک اسلامی در مالزی همانند سایر کشورهای مسلمان، توسط اشخاص خصوصی آغاز شد. اولین درخواست رسمی در طول کنگره اقتصادی بومیپوترا در سال ۱۹۸۰ بوده است. این کنگره پیشنهاد تأسیس بانک اسلامی را به دولت از طریق هیئت مذهبی داد. در یکی دیگر از همایش‌های ملی که در سال ۱۹۸۱ در دانشگاه مالزی نیز برگزار شد، شرکت‌کنندگان درخواست خود را از دولت، مبنی بر ایجاد قانون ویژه‌ای برای ایجاد بانک براساس اصول شریعت اعلام کردند. با توجه به درخواست‌های مکرر موجود، دولت در تاریخ ۳۰ جولای سال ۱۹۸۱، کمیته راهبری ملی بانکداری اسلامی را تأسیس کرد. این کمیته موظف به مطالعه جنبه‌های مختلف حقوقی، مذهبی و عملیاتی بانکداری اسلامی و ارائه توصیه‌های سیاستی در جهت ایجاد بانک اسلامی در مالزی بود. سرانجام، کمیته با ارائه گزارش نهایی خود به وزیر در تاریخ ۵ ژوئیه سال ۱۹۸۲، به این نتیجه رسید که تأسیس بانک اسلامی در مالزی مناسب و قابل اجراست. البته در این زمینه کمیته توصیه‌های فراوانی را برای دولت در نظر گرفت. برخی از این توصیه‌ها عبارت‌اند از: اول- دولت می‌بایستی بانک اسلامی را با عملیات بانکی مطابق با اصول شریعت تأسیس نماید.

دوم- بانک پیشنهاد شده می‌بایستی به‌عنوان یک شرکت ثبت شده و تحت قانون شرکت‌های سال ۱۹۶۵ باشد.

سوم- زمانی که قانون بانکداری سال ۱۹۷۳ برای عملیات بانک‌های اسلامی قابل اجرا نباشد، قانون بانکداری اسلامی جدید می‌بایستی برای اعطای مجوز و نظارت بر بانک‌های اسلامی معرفی شود. نظارت و مدیریت قانون پیشنهادی نیز تحت مسئولیت بانک مرکزی مالزی^۱ قرار خواهد گرفت.

چهارم- بانک اسلامی جهت حصول اطمینان از انجام عملیات بانک اسلامی براساس اصول شریعت می‌بایستی به تأسیس هیئت شریعت خود اقدام کند.

^۱ BNM: Bank Negara Malaysia

براساس مطالعه انجام شده توسط کمیته راهبری ملی، قانون بانکداری اسلامی سال ۱۹۸۳ در ماه مارس منتشر و ابلاغ شد و از این طریق زمینه‌های تأسیس نظام بانکداری اسلامی در مالزی ایجاد گردید. پس از آن، اولین بانک اسلامی، تحت عنوان بانک اسلامی برهاد مالزی در تاریخ اول مارس سال ۱۹۸۳ به ثبت رسید و در اول جولای همان سال عملیات خود را آغاز کرد. از این‌رو، این اقدام آغاز تعهد دولت برای توسعه گسترده نظام مالی اسلامی در مالزی را ایجاد نمود. [۱۱]

۲-۲- فاز دوم: دوره آزادسازی

در این دوران اگرچه دولت، هیچ‌انگیزه‌ای برای اسلامی کردن نظام مالی کشور نداشت. لیکن برخلاف انتظار، با توجه به هدف بلندمدت بانک مرکزی مالزی- ایجاد یک نظام بانکداری اسلامی به موازات بانکداری متعارف- آن‌ها همواره بر این باور بودند که این هدف از طریق بیش‌تر کردن تعداد فعالان، تنوع گسترده ابزارهای مالی و ایجاد بازار بین بانکی اسلامی قابل انجام خواهد بود. از این‌رو، جهت افزایش تعداد فعالان در نظام بانکی، دولت برنامه‌ای را تحت عنوان "طرح بانکداری اسلامی"^۱ را در سال ۱۹۹۳ معرفی کرد.

این طرح اغلب به‌عنوان "گیشه‌های اسلامی" شناخته می‌شود و به بانک‌های متعارف موجود این اجازه را می‌دهد تا در کنار خدمات بانکداری متعارف خود به معرفی تولیدات و محصولات بانکداری اسلامی به مشتریان خود بپردازند. مرحله آزمایشی این طرح در تاریخ ۴ مارس سال ۱۹۹۳، با ایجاد سه بانک بزرگ تجاری در مالزی راه‌اندازی شد. فاز دوم در تاریخ ۲۱ اوت سال ۱۹۹۳، با پیوستن ۱۰ مؤسسه مالی دیگر به این طرح آغاز شد. سرانجام در پایان سال ۱۹۹۳، تعداد ۲۱ نهاد و مؤسسه مالی توانستند مجوز لازم را از بانک مرکزی برای حضور در این برنامه به‌دست بیاورند. در سال ۱۹۹۶ اقدام‌های جدیدی توسط بانک مرکزی برای توسعه بیش‌تر صنعت بانکی معرفی شد. اول آنکه، افشای مالی و شفافیت در ترازنامه و حساب سود و زیان عملیات بانکداری اسلامی در طول سال

^۱ IBS: Islamic Banking Scheme

مالی، می‌بایستی از طریق افشای مالی جدید یا بر مبنای GP8 که نهادهای بانکی فعال را برای شفاف‌سازی عملیات بانکداری اسلامی خود به‌عنوان بخشی از اصول حساب مالی موظف می‌کند، انجام گیرد. دومین اقدام، جایگزینی و ارائه تولیدات و محصولات با مفهوم اسلامی است. هم‌اکنون بانک‌های متعارف مجاز به راه‌اندازی شعباتی هستند که دارای برخورد کاملاً انحصاری با محصولات و خدمات بانکداری اسلامی هستند. [۲۲]

پس از موفقیت راه‌اندازی نخستین بانک اسلامی و افزایش تعداد مسلمانان خواستار استفاده از شیوه‌های اسلامی در فعالیت‌های اقتصادی خود، راه برای تأسیس دومین بانک اسلامی آسان شد. در اکتبر سال ۱۹۹۹، دولت مجوز تأسیس دومین بانک اسلامی تحت عنوان بانک معاملات برهاد مالزی را اعطا کرد. تأسیس بانک مذکور حاصل موافقت‌نامه مشارکت میان وزارت مالی، خزانه برهاد مالزی و شرکت بازرگانی هلدینگ دارایی برهاد در فوریه سال ۱۹۹۹ است. با ادغام این شرکت‌ها، دارایی‌های بانکداری اسلامی و بدهی‌های بانک‌های بومی‌پوترا تجاری برهاد، بانک بومی‌پوترا برهاد مالزی و بانک کوانگان برهاد به بانک معاملات برهاد مالزی انتقال یافت. در همان زمان عملیات متعارف بانک‌های مذکور نیز براساس بانک معاملات انجام شد. از این‌رو، وجوه سهام‌داران بانک مذکور به ۳۰۰ میلیون رینگیت، دارایی‌ها به ۵/۲ میلیارد رینگیت و تعداد شبکه به ۴۰ شعبه رسید.

۳-۲- فاز سوم: دوره قوی‌سازی و استحکام نظام

با وارد شدن صنعت بانکداری مالزی به هزارمین سال خود، دولت دوباره بر تعهدات بلندمدت خود مبنی بر توسعه بانکداری اسلامی در کشور تأکید کرد. از این‌رو، در سال ۲۰۰۱ به تعیین و تنظیم طرح جامع بخش مالی مالزی با هدف ایجاد کارایی، رقابت‌پذیری، نوآوری و انعطاف‌پذیری بیش‌تر نظام مالی پویا با بهترین روش‌ها اقدام شد. نکته درخور توجه آنکه، این طرح به تشریح جزئیات راهبرد بلندمدت برای ترویج صنعت بانکداری اسلامی در مالزی به‌عنوان منطقه رقابتی و پیشگام بین‌المللی در ارائه صنعت خدمات مالی اسلامی می‌پردازد. در سال ۲۰۱۰، طرح معیارها و موارد زیر را برای نظام بانکداری اسلامی مالزی پیشنهاد شد:

اول- ترکیب ۲۰ درصد از سهام بازار بانکی و بیمه در اقتصاد مالزی.

دوم- نهادها و مؤسسات بانکداری اسلامی و فعالان تکفل می‌بایستی گستره کامل و جامعی از تولیدات و خدمات مالی اسلامی خود را پیشنهاد بدهند.

سوم- معرفی مالزی به عنوان مرکز (قطب) منطقه‌ای مالی اسلامی.

چهارم- وجود تعداد کافی از افراد آموزش دیده و با تجربه و گروه‌های مدیریتی.

پنجم- صنعت می‌بایستی از طریق یک نهاد اختصاصی (دادگاه‌های صنفی شریعت) به‌منظور انطباق قوانین موجود با صنعت بانکداری اسلامی و تکفل حمایت شود.

آزادسازی بخش بانکداری اسلامی در سال ۲۰۰۴، یکی دیگر از نقطه عطف ناشی از تصمیم‌های دولت در موقعیت‌یابی مالزی به‌عنوان قطب مالی بین‌المللی اسلامی بوده که به اعطای سه مجوز تأسیس بانک اسلامی به نهادها و مؤسسات خارجی معطوف گردید. این سه نهاد مالی اسلامی متشکل از خانه مالی کویت در خاورمیانه، مؤسسه حقوقی سرمایه‌گذاری و بانکداری الرجھی و همچنین ائتلاف و مشارکت چندین بنگاه و نهادهای مالی به نمایندگی بانک اسلامی قطر، بانک سرمایه‌گذاری RUSD^۱ و خانه سرمایه‌گذاری جهانی^۲ است. خانه مالی کویت فعالیت خود را در آگوست سال ۲۰۰۵ آغاز کرد. دومین بانک خارجی اسلامی (بانک الرجھی) در سال ۲۰۰۷ تأسیس و سومین بانک اسلامی خارجی مالزی (بانک مالی آسیایی)^۳ در سال ۲۰۰۷ راه‌اندازی شد. بانک مذکور حاصل سرمایه‌گذاری مشترک میان بانک اسلامی قطر، بانک سرمایه‌گذاری RUSD عربستان سعودی و خانه سرمایه‌گذاری جهانی کویت است.

همزمان با آزادسازی صنعت بانکداری اسلامی، چندین طرح راهبردی برای تقویت بیش‌تر ظرفیت‌های نهادی و همچنین انعطاف‌پذیری بیش‌تر نهادهای بانکداری اسلامی داخلی انجام شد. در این جهت، دولت انتقال ساختاری گیشه‌های اسلامی جاری هفت گروه بانکداری اسلامی داخلی را به شرکت‌های کمکی (تابعه) اسلامی تصویب کرد. در

^۱ RUSD Investment Bank Inc

^۲ Global Investment House

^۳ Asian Finance Bank

واقع این حرکت راهبردی به همراه توصیه‌های طرح جامعه بخش مالی (FSMP)^۱ برای تقویت ساختار نهادی مؤسسات شرکت کننده در برنامه بانکداری اسلامی مالزی استفاده شد. تحت این ساختار جدید، شعب و توابع بانکداری اسلامی به جای قانون نهادهای مالی و بانکداری سال ۱۹۹۲، تحت قانون بانکداری اسلامی سال ۱۹۸۳ اداره شده و به این ترتیب، بسیاری از موانع پیش روی گیشه‌های اسلامی شرکت کننده در کسب و کار بانکداری غیرسنتی از جمله عمده فروشی و خرده فروشی، خرید دارایی‌ها و مستغلات و همچنین خرید سهام از طریق سرمایه گذاری مشترک و سرمایه گذاری پرتفوی برطرف شد. با وجود این، این تحولات و تبدیل گیشه‌های بانکداری اسلامی به شرکت‌های تابعه بانکداری اسلامی از سوی بانک مرکزی مالزی اجباری و الزام آور نبود. لیکن ساختار جدید، فرصتی را برای سرمایه گذاران بین‌المللی و داخلی برای شرکت در فعالیت‌های مالی اسلامی از طریق مشارکت مستقیم سرمایه فراهم می‌کرد. از این رو با اتخاذ بیش تر سیاست‌های آزادسازی تحت ساختار شرکت‌های کمکی اسلامی اجازه داده شد تا مشارکت خارجی در شرکت‌های تابعه اسلامی تا ۴۹ درصد از ارزش کل سرمایه افزایش یابد. به طور کلی، فراهم شدن زمینه‌های تغییر از گیشه‌های اسلامی به شرکت‌های تابعه اسلامی به عنوان یک گام مثبت در ایجاد قابلیت بیش تر برای تبدیل مالزی به قطب منطقه‌ای و همچنین ایجاد فرصت‌های بین‌المللی کسب و کار و افزایش بیش تر یکپارچگی جهانی صنعت بانکداری اسلامی داخلی به شمار می‌رود که در نتیجه باعث تقویت مالزی در پیشبرد بانکداری اسلامی و تأمین مالی اسلامی خواهد شد.

۴-۲- فاز چهارم: تحولات و پیشرفت بیش تر مالزی

صنعت بانکداری اسلامی در مالزی تحولات سریع و برجسته‌ای را طی ده سال اخیر تجربه کرده است. نظام بانکداری اسلامی مالزیایی با عملکرد قوی، سودآوری بالاتر و روند مثبت در تمام شاخص‌های کلیدی به سمت جلو در حال حرکت بوده است. با این حال، چشم‌انداز مالی جهانی شاهد تغییرات عظیم ناشی از جهانی شدن و پیشرفت در فناوری

^۱ FSMP: Financial Sector Masterplan

اطلاعات و ارتباطات است. در مقابل این جهش؛ دولت، مرکز مالی اسلامی بین‌المللی مالزی^۱ را در آگوست سال ۲۰۰۶ راه‌اندازی کرد. این ابتکار عمل دولت دوران جدیدی را در چشم‌انداز مالی اسلامی آتی مالزی مشخص کرد. تأسیس MIFC به‌طور خاص از طریق تلاش جمعی تنظیم‌کنندگان بازار و مالی کشور از جمله بانک مرکزی مالزی، کمیته اوراق بهادار، اداره خدمات مالی مرزهای ساحلی و بورس مالزی به‌همراه نمایندگان صنعت بانکداری، تکفل و بازار سرمایه کشور انجام گرفته است. با وجود MIFC، معیارها و انگیزه‌های مختلفی برای ارتقاء و ترویج این مرکز مالی در جهت ارائه خدمات و تولیدات مالی اسلامی از طریق متنوع‌سازی نهادهای مالی برای جوامع بین‌المللی و مالی داخلی پیشنهاد خواهد شد. [۱۱]

اقدام‌های اجرایی مربوط به بخش‌های مختلف طرح جامع بخش مالی (FSMP) طرح جامع بخش مالی مالزی بر نیاز به متنوع‌سازی بیش‌تر بخش مالی، تعمق بر راهبرد بخش بیمه، بانکداری اسلامی و تکفل، نهادها و مؤسسات مالی توسعه، روش‌های مختلف (جایگزین) تأمین مالی، از قبیل وجوهی (صندوق‌هایی) برای سرمایه‌گذاری مخاطره‌آمیز (ریسک‌پذیر)^۲ و توسعه بخش مالی فرا ساحلی در مرکز مالی بین‌المللی لابوآن^۳ تأکید می‌کند. [۱۳] و [۲۴]

۳- بخش بانکی

بخش بانکی به‌عنوان یکی از منابع مهم تأمین مالی اقتصاد داخلی و متنوع‌سازی بخش مالی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. پیشرفت و توسعه نظام بانکی کشور، به‌خصوص نهادها و مؤسسات بانکی داخلی برای تسریع و حمایت از رشد اقتصادی، ضروری به‌نظر می‌رسد. از این‌رو، طرح جامع بخش مالی کشور مالزی طی سه فاز اقدام‌های زیر را جهت دستیابی به اهداف مورد نظر مطرح کرده است.

^۱ MIFC: Malaysia International Islamic Financial Centre

^۲ Venture Capital Funds

^۳ Labuan International Offshore Financial Centre

در فاز ۱، هدف اصلی تحول بخش بانکی، توسعه و قدرتمند کردن نهادها و مؤسسات بانکی داخلی است که در این مرحله بر معیارها و مقیاس‌های افزایش توانایی و قابلیت نهادهای بانکی داخلی، ایجاد محیطی مناسب برای شکوفایی نهادها و بهبود زیرساخت‌های مالی تمرکز خواهند یافت. در فاز ۲ طرح، علاوه بر افزایش ظرفیت و توانایی نهادهای بانکی داخلی به منظور رقابت‌پذیری بیش‌تر به گسترش تدریجی حوزه عملکرد فعالان خارجی در کشور و در سرانجام در فاز ۳ توسعه، به مسئله جهانی شدن و معرفی معیارهایی جهت ورود به رقابت جهانی و آزادسازی بخش بانکی می‌پردازد.

با توجه به اهمیت افزایش ظرفیت و توانایی نهادها و مؤسسات بانکی داخلی، اقدام‌ها و پیشنهادها زیر در FSMP در نظر گرفته شده است.

الف- توسعه استانداردها و معیارهای ارزیابی صنعت برای بهبود عملکرد نهادها و مؤسسات بانکی داخلی از طریق؛ بهبود مدیریت ریسک، بررسی، تجزیه و تحلیل میزان مطلوبیت مشتریان و شفافیت در آرایه آمارهای مالی و عملیاتی بانک‌ها به مشتریان.

ب- بالابردن سطح آگاهی از طریق به‌کارگیری تجربه‌های سایر کشورها، آموزش نیروی انسانی متخصص در بخش‌های مالی و بهبود در مدیریت ریسک اعتباری، بازاریابی، مدیریت کارایی (عملکرد)، تجزیه و تحلیل سودآوری و قیمت‌گذاری، ایجاد نظام حمایت عملیاتی و استفاده از بانکداری و تجارت الکترونیک.

ج- مقررات زدایی و افزایش کارایی بخش مالی

د- راه‌اندازی کمیته‌های مدیریتی جهت بهبود مسئله حاکمیت شرکتی

ه- ساده‌تر کردن قوانین و مقررات در زمینه وام‌های مسکن و بانک‌های بازرگانی به‌منظور هموار کردن محدوده فعالیت‌ها.

و- تشویق به ادغام بانک‌های بازرگانی و شرکت‌های خرید و فروش بورس اوراق بهادار^۱ و وام‌دهندگان مسکن به منظور ایجاد یک بانک سرمایه‌گذاری بزرگ.

ز- به حداکثر رساندن صرفه‌جویی در مقیاس هزینه، درآمد و ارتباط مشتری از طریق منطقی کردن عملکرد میان نهادهای مالی و غیرمالی

^۱ Stockbroking Companies

ح- حمایت بلندمدت از سهام‌داران جهت رشد صنعت بانکی
 ط- صدور مجوزهای جدید به گروه‌های بانکی برای انجام فعالیت‌های مجازی
 ی- ایجاد نوآوری در ارائه محصولات میان نهادها و مؤسسات بانکی
 ک- حذف محدودیت‌های قیمت‌گذاری برای حمایت از مصرف‌کنندگان و افزایش رقابت‌پذیری
 ل- فراهم کردن تسهیلات بیش‌تر جهت همکاری، تحقیق و توسعه با بخش مالی از طریق ادغام شرکت‌های موجود از قبیل بانک‌های تجاری، بازرگانی و شرکت‌های تأمین مالی به شرکت مالی واحد.

۴- بخش بیمه

تغییرات ناشی از طرح تحول می‌بایستی همگام با پیشرفت‌های جهانی و استانداردهای بین‌المللی به‌طور چشمگیری منجر به افزایش استانداردهای عملکرد صنعت بیمه مالزی شود. به‌طوری‌که پس از اجرای طرح تحول، صنعت بیمه به‌عنوان یک منبع مؤثر پس‌اندازهای بلندمدت، جهت حمایت از رشد اقتصادی و از نظر مالی انعطاف‌پذیر در برابر ناپایداری‌های بازار و فشارهای رقابتی خواهد بود. از سوی دیگر تطبیق با بهترین واحدهای تجاری بین‌المللی و روش‌های مدیریتی، ایجاد نوآوری در طیف وسیعی از خدمات برای مصرف‌کنندگان در قیمت‌های رقابتی و ایجاد تسهیلات بیش‌تر برای آن‌ها، ارائه بالاترین استانداردهای اخلاقی، حرفه‌ای و سرانجام بیش‌ترین سودآوری و کارایی را ایجاد خواهد کرد. از این‌رو برای دستیابی به یک صنعت بیمه مطلوب اقدام‌ها و پیشنهادها در این طرح جامع، در ۳ فاز زیر خلاصه می‌شود.

در فاز ۱، شرکت بیمه‌کننده با انعطاف‌پذیری بیش‌تر در مدیریت و با هدف ایجاد توانایی‌ها و قابلیت‌های بیمه داخلی به توسعه مهارت‌ها، مقیاس‌ها و فناوری می‌پردازد. به طوری‌که مقررات‌زدایی و حذف محدودیت‌های جذب منابع خارجی از جمله اقدام‌هایی آن به‌شمار می‌رود. در فاز ۲ به تقویت و توسعه انگیزه‌های لازم برای بهبود عملکرد صنعت و در فاز ۳، به ایجاد نوآوری از طریق آزادسازی تدریجی می‌پردازد. دیگر اقدام‌ها و پیشنهادها در نظر گرفته شده در این طرح برای توسعه صنعت بیمه عبارت‌اند از: [۱۳]

- اداره عملیات از طریق اینترنت برای کلیه فعالان بازار
- ایجاد تسهیلات بیش تر برای محصولات بیمه عمر در بلندمدت
- افزایش انگیزه جهت ایجاد و رشد بانک بیمه و حذف محدودیت‌ها جهت ایجاد شعبه‌های بیمه‌ای
- معرفی مشاوران مالی مستقل
- اجازه فروش محصولات تکفل (بیمه اسلامی) به فعالان واجد شرایط
- مقررات‌زدایی در قیمت‌گذاری محصولات بیمه عمومی
- افزایش حداقل سرمایه پرداخت شده قانونی شرکت‌های بیمه
- بهبود عملکرد از طریق افزایش سطح نظارت و ایجاد مقررات مناسب
- حذف محدودیت‌های سرمایه‌گذاری
- دادن مجوز به نهادها و مؤسسات مالی و غیرمالی برای خریداری مستقیم شرکت‌های بیمه
- باز کردن صنعت بیمه اتکایی برای رقابت خارجی

۵- بانکداری اسلامی و تکفل

در طرح جامع بخش مالی کشور مالزی، راهبرد خاصی برای توسعه آینده بانکداری اسلامی و تکفل در نظر گرفته شده است. به طوری که این راهبردها، مالزی را به یک مرکز (قطب) مالی اسلامی منطقه‌ای تبدیل خواهد کرد. طرح جامع بانکداری اسلامی و تکفل تحت ۳ فاز زیر اجرا می‌شود:

در فاز ۱، طرح با تقویت زیرساخت‌های عملیاتی و نهادی به شناسایی بالقوه بانک‌هایی با برنامه‌های بانکداری اسلامی (داخلی) و شرکت‌های بیمه واجد شرایط برای صدور مجوزهای جدید بانکداری اسلامی و همچنین مجوزهای تکفل می‌پردازند. در فاز ۲، با صدور مجوزهای جدید برای فعالان واجد شرایط، به افزایش رقابت‌پذیری پرداخته و با بروزرسانی زیرساخت‌های بانکداری اسلامی و صنعت بیمه تکفل اسباب افزایش عملکرد و کارایی را فراهم خواهند کرد. در فاز ۳، از طریق آزادسازی تدریجی و یک زیرساخت کارا و مؤثر به افزایش استانداردهای عملکرد می‌پردازد.

اقدام‌های اجرایی و پیشنهادهای مربوط به هر یک از فازهای مطرح شده به شرح زیر است:

افزایش ظرفیت رسمی و نهادی از طریق:

- معرفی یک برنامه ارزیابی مقایسه‌ای^۱ (الگوبرداری)
- افزایش دانش (فناوری) و تجربه
- راه‌اندازی گروه‌های مدیریتی نیرومند
- ایجاد انگیزه برای ایجاد اوراق بهادار بدهی خصوصی اسلامی^۲
- توسعه زیربنای مالی از طریق:
- افزایش تعداد بانک‌های اسلامی برای افزایش رقابت
- افزایش تعداد اپراتورهای (عملگرهای) بیمه تکفل
- عمیق‌تر کردن بازار مالی اسلامی
- توسعه چارچوب مقرراتی از طریق:
- قوی‌سازی چارچوب مقرراتی بانکداری اسلامی
- بهبود در چارچوب مقرراتی بیمه تکفل
- تأسیس یک ساختار قانونی کارا و مؤثر
- ایجاد یک رژیم (نظام) مالیاتی مطلوب

۶- نهادها و مؤسسات مالی توسعه

پس از اجرای طرح جامع بخش مالی کشور مالزی، انتظار بر این است که پیشرفت‌های نهادهای مالی توسعه، ادامه یابد و از سوی دیگر این نهادها نقش در خور توجهی در شناسایی راهبرد توسعه جامعه از طریق ایجاد مؤسسات مالی خصوصی به منظور رفع نیازهای اقتصاد در حال تغییر خواهند داشت. از این رو، پیشنهادهای موردنظر برای بهبود کارایی مؤسسات و نهادهای مالی توسعه بر ۲ فاز افزایش ظرفیت نهادهای مالی توسعه و بهبود چارچوب نظارتی متمرکز می‌شود. دیگر اقدام‌های مطرح شده در این زمینه عبارت‌اند از:

- تعریف شفاف‌ی از مراکز استراتژیک و نقش نهادهای مالی توسعه

^۱ Benchmarking Programme

^۲ Private Debt Securities

- افزایش توانایی‌های نهادها و ساختار عملیاتی
- بهبود مقیاس‌های عملکرد
- معرفی یک چارچوب نظام یافته و منظم به منظور تأمین منابع مالی مختلف
- حمایت از نهادهای مالی توسط دولت
- تقویت حاکمیت شرکتی
- تأسیس یک چارچوب قانونی در زمینه مقررات و نظارت نهادهای مالی توسعه و به دنبال آن ایجاد اداره نظارتی و مقرراتی برای تقویت نظارت نهادهای مالی توسعه

۷- روش‌های مختلف (جایگزین) تأمین مالی

دستیابی به اقتصادی در حال رشد با خدمات و بهره‌وری بالا، نیازمند منابع مختلف تأمین مالی از طریق صنایع و عملیات جدید است. به طوری که موضوع ریسک در این زمینه نیز در خور توجه است. صنعت سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر (VC) مالزی با وجود آنکه اولین شرکت سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر مالزی در سال ۱۹۸۴ شروع به کار کرد، لیکن این صنعت همچنان در مراحل ابتدایی توسعه قرار گرفته است. از این رو به منظور توسعه بیش‌تر، حرکت به سمت مراحل بعدی توسعه با تأکید بر دانش و فناوری برتر مدنظر است. شناسایی اهمیت این صنعت به عنوان یکی از روش‌های جایگزین تأمین مالی موجب شده است که در سال‌های اخیر دولت مالزی از طریق ایجاد محیطی مطلوب برای انجام فعالیت‌های این حوزه به حمایت از آن اقدام کند.

معیارهای مختلف معرفی شده توسط دولت مالزی برای توسعه صنعت سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر شامل؛ اختصاص وجوهی خاص برای صنعت VC، افزایش انگیزه‌های مالیاتی (معافیت مالیاتی)، نقش بخش خصوصی در توسعه این صنعت و مجموعه‌ای از راه‌حل‌های کلی از جمله تأسیس شرکت توسعه فناوری مالزی، صندوق توسعه منابع انسانی و توسعه طرح جامع اقتصادی دانش محور است.

اقدام‌ها و پیشنهادهای در نظر گرفته شده در FSMP برای توسعه صنعت سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر عبارت‌اند از:

- تأسیس یک مرکز بزرگ و صندوق VC با ارزشی به میزان ۵۰۰ میلیون رینگیت
- تأسیس وجوه (صندوق) سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر اسلامی
- افزایش منابع تأمین مالی صنعت VC و فرصت‌های سرمایه‌گذاری VC در مالزی
- راه‌اندازی شبکه‌های تجاری و خدماتی بیشتر، پیشرفت فناوری و توسعه ساختار و برنامه آموزشی برای گیرندگان وام
- اهمیت به بخش کشاورزی و تأسیس مرکز تحقیق و توسعه در این زمینه به‌عنوان یک منبع اطلاعاتی جامع و فراگیر
- راه‌اندازی ساز و کار توزیع ریسک برای معرفی انواع ریسک به نهادها و مؤسسات مالی و کاهش هزینه‌های استقراض از طریق حمایت‌های شرکت بیمه مرکز مالی فراساحلی بین‌المللی لابوآن (IOFC)
- جزیره لابوآن یکی از مراکز بین‌المللی تجاری و اقتصادی و همچنین عمیق‌ترین لنگرگاه کشتی‌های تجاری در مالزی است. لابوآن در کنار کوآلالامپور و پوتراجایا، یکی از سه قلمرویی است که به‌طور مستقیم توسط دولت فدرال مالزی اداره می‌شود و به‌عبارتی پایتخت استراتژیک تجاری مالزی است. در واقع، در آینده این مکان نه تنها مرکزی به‌منظور رونق خدمات مالی فراساحلی، بلکه مرکزی پیشرفته‌ای برای توسعه جزیره است و نقش جامع و مؤثری در بازار مالی داخلی خواهد داشت. اقدام‌ها و پیشنهادهای مطرح شده در این حوزه در (در طرح جامع)، در ۳ فاز زیر خلاصه می‌شود: [۲۴]
- فاز ۱- پیشرفت و متنوع‌سازی بیش‌تر فعالان مالی و عملیات اجرایی در مرکز مالی بین‌المللی از طریق:
- فاز ۲- توسعه پیشرفت بانکداری اسلامی و خدمات تکفل:
- فاز ۳- توسعه و قوی‌سازی بازار سرمایه، تجارت الکترونیک و فعالیت‌های فرعی (کمکی) از طریق:

۸- قوانین و مقررات نظام بانکداری اسلامی در کشور مالزی

در مالزی مقررات اسلامی و قوانین بانکداری اسلامی به‌طور مجزا در کنار مقررات معمول بانکداری حاکم هستند. مبنای قانونی تأسیس بانک‌های اسلامی قانون بانکداری اسلامی (IBA) بوده که هفتم آوریل ۱۹۸۳ به اجرا گذاشته شد. طبق این قانون، بانک مرکزی مالزی این اختیار را دارد که بر عملکرد بانک‌های اسلامی نظارت کند و مقررات مربوط به آن‌ها را تنظیم کند. «قانون سرمایه‌گذاری دولت» که در سال ۱۹۸۳ تصویب و به اجرا گذاشته شد به دولت مالزی اجازه می‌دهد اوراق مشارکت در سرمایه‌گذاری را با توجه به اینکه اوراق دارایی نقد محسوب می‌شوند، براساس مبانی شریعت اسلام منتشر کند، زیرا بانک‌های اسلامی می‌توانند برای تأمین نیازهای خود به نقدینگی، در این اوراق سرمایه‌گذاری کنند. در مجموع، قوانین مربوط به بانک‌های اسلامی به دو نوع قوانین دولتی (عمومی) و قانون شریعت تقسیم می‌شوند. در این میان قوانین دولتی توسط مقامات پولی برای حفظ منافع عمومی و قوانین شریعت براساس بنیادهای مذهبی اعلام می‌شود. [۱۸]

بانک‌های اسلامی تحت قانون BAFIA سال ۱۹۸۹، به‌عنوان نهادهای مالی نیازمند انتصاب مشاوران مالی بودند. در بخش ۱۲۴ (۷) از قانون مذکور، ایجاد شورای مشورتی شریعت برای بانک‌ها مشروط به انجام خدمات بانکی و مالی اسلامی مطابق با شریعت فراهم شد. از سوی دیگر نهادها و مؤسسات مالی، تحت قانون توسعه نهادهای مالی سال ۲۰۰۲، قدرت انتصاب اعضای شریعت را نیز به دست آوردند. البته همچنان بانک‌های اسلامی و بانک‌های تحت قانون IBS، برای انتخاب اعضای شریعت، به‌منظور پیگیری روزانه عملیات آن‌ها و مسایل سیاسی مربوط به شریعت، نیازمند مراجعه به بانک مرکزی هستند. از این‌رو، هیئت مشورتی شریعت (SAC) در بانک مرکزی مالزی در سال ۱۹۹۷ با اهداف زیر تأسیس شد:

اول- ارائه مشاوره به بانک مرکزی در امور مربوط به عملیات بانکداری اسلامی نهادها و بیمه‌های تکفل.

دوم- یکسان‌سازی و هماهنگی در برداشتها و تفسیرهای شرعی بانک‌ها و مؤسسات تکفل و تأمین مالی.

سوم- تجزیه و تحلیل و ارزیابی انطباق با شریعت محصولات و تولیدات جدید و یا طرح‌های ارائه شده توسط مؤسسات بانکی و مؤسسات تکفل.

شورای مشورتی شریعت، صاحب اختیار و بالاتریت مقام ناظر شرعی- فقهی بر تمام مسایل مربوط به بانکداری اسلامی و تکفل است. از زمان آغاز به کار، این شورا بر روی مسائل مختلفی، مانند اخذ جریمه تأخیر بدهی‌های پرداخت نشده توسط بانک‌ها، نبود محدودیت برای درخواست کنندگان زن و همچنین غیرمسلمانان به عنوان امضاءکنندگان تمام اسناد مالی و قبول هزینه شخص ثالث برای امنیت بیش‌تر، موافقت کردند. هیئت مشورتی شریعت همچنین به عنوان یگانه نهاد معتبر جهت کنترل و اعلام نظر به محاکم قضایی و داوری مالزی درباره پرونده‌های مرتبط با مسایل شرعی بانکداری و تأمین مالی اسلامی و تکفل، حفظ استقلال شورا و منع مشارکت اعضای شورا در کمیته‌های شرعی مؤسسه‌های مالی و همچنین به عنوان تنها صاحب اختیار برای تصمیم‌گیری در مورد مسائل شرعی بانکداری و کسب و کار مالی اسلامی تحت حدود و قوانین بانک مرکزی شناخته شده است. از این‌رو هیئت مشورتی شریعت به اندازه اعضای و مشاوران بانک مرکزی مالزی مسئولیت اعتباردهی کلیه محصولات بانکداری اسلامی و تکفل و همچنین اطمینان به سازگاری این محصولات را با اصول شریعت بر عهده دارند. از این‌رو، برای معرفی ابزارهای بازار سرمایه اسلامی دو رویکرد را اتخاذ کرده‌اند. در رویکرد نخست، ابزارهای مالی متعارف در بازار سرمایه مالزی را مورد بررسی قرار داده و مطابقت آن‌ها را با اصول شرعی مشخص می‌کنند. در رویکرد دوم، براساس اصول ملی اسلامی، ابزارهای مالی جدید طراحی می‌شود. [۱۴]

از سوی دیگر، با توجه به اینکه اعضای شریعت بانک‌های اسلامی و بانک‌های تحت IBS به‌طور مستقل از یکدیگر عمل می‌کنند؛ از این‌رو، با مشکلاتی از جمله اختلاف عقیده در تفسیر شرعی موضوع‌های مشابه روبه‌رو می‌شوند. همین‌طور، به‌منظور هماهنگی در چارچوب تفسیر شریعت، بانک مرکزی مالزی دستورالعمل نظارت بر شوراهای مشورتی شریعت نهادها و مؤسسات مالی اسلامی را برای عقلایی و ساده کردن عملیات و وظایف

اعضای شریعت در سال ۲۰۰۴ صادر کرد. کمیته شریعت در واقع نقش تکمیل کننده شورای مشورتی شریعت بانک مرکزی مالزی را ایفا می کند. [۱۱]

۹- سیاست و اصول حسابداری در مؤسسات مالی اسلامی

صورت های مالی برای مؤسسات مالی اسلامی مالزی براساس با مفاد قانون شرکت های سال ۱۹۶۵ تهیه شده است و در این زمینه، دستورالعمل های بانک مرکزی و هیئت استانداردهای حسابداری مالزی، به تصویب و تأیید استانداردهای حسابرسی و الزامات شریعت می پردازند. در آگوست سال ۲۰۰۳، بانک مرکزی مالزی با هدف ترویج انسجام و استانداردسازی میان بانک های اسلامی مطابق با مفاد قانون IBA و استانداردهای شرعی حسابداری مورد تأیید هیئت استانداردهای حسابداری مالزی، دستورالعمل ارائه گزارش های صورت های مالی بانک های اسلامی مجاز (GP8-i) را صادر کردند. [۲۵]

این دستورالعمل ها، حداقل نیازهای صورت های مالی مورد نیاز بانک های اسلامی را برای شفاف سازی، مطابقت با مفاد قانون بانکداری اسلامی مصوب سال ۱۹۸۳ و قانون شرکت های سال ۱۹۶۵، الزام های شریعت و دیگر دستورالعمل های بانک مرکزی را در برمی گیرد. بانک های اسلامی می بایستی، پیش از انتشار دستورالعمل ارائه گزارش صورت های مالی بانک های اسلامی مجاز، مفاد مختلف قانون شرکت های سال ۱۹۶۵، استانداردهای حسابداری قابل اجرا و دستورالعمل های ارائه صورت های مالی در صنعت بانکداری را دریافت و مطالعه کنند.

از جمله ویژگی های برجسته دستورالعمل فوق (GP8-i) عبارت اند از: [۲۷]

اول- بررسی اجمالی عملکرد و وضعیت حاکمیت شرکتی جهت بهبود بیش تر. بانک های اسلامی می بایستی بررسی عملکرد و روش های حاکمیت شرکتی خود را گزارش کنند. به منظور ارائه گزارش های فوق لازم است بانک های اسلامی به شفافیت و افشاء سازی نحوه عملکرد، شاخص ها و معیارها، سازوکارها و برنامه های کسب و کار خود پردازند. در این میان، بیانیه های حاکمیت شرکتی، فشار بیش تری به بانک های اسلامی، نسبت به سایر نهادها، برای افشای ترکیب و مسئولیت هیئت مدیره، فعالیت های کنترل و

حسابرسی داخلی و همچنین راهبردها و سیاست‌های مدیریت ریسک اعمال می‌کند. هر دو گزارش مربوط به عملکرد کلی و حاکمیت شرکتی، اطلاعات مهمی را برای کاربران برای ارزیابی عملکرد و مدیریت بانک‌های اسلامی ارائه خواهد داد.

دوم - شفافیت کمیته/هیئت مشورتی شریعت در مدیریت و تعهدات (زکات) بانک‌های اسلامی نیازمند افشاء و شفافیت عملکرد و وظایف خود کمیته برای نظارت بر فعالیت‌های مربوط به مسائل شریعت تحت گزارش هیئت مدیره است. با توجه به شفافیت تعهدات زکات، بانک اسلامی ملزم به افشای مسؤولیت نسبت به پرداخت زکات در کسب و کار و یا سهام‌داران و یا به نمایندگی از سپرده‌گذاران است.

سوم - گزارش هیئت مدیره کمیته مشورتی شریعت بانک‌های اسلامی نیازمند انطباق با اصول شریعت است. به‌طور مشابه، برای گزارش‌های حسابرسی نیز انتظار می‌رود گزارش‌ها به‌منظور افزایش اعتبار عملیات بانک‌های اسلامی و مطابق با اصول شریعت ارائه شود.

چهارم - ذخایر (اندوخته) برابری سود (PER)^۱

این ذخایر سازوکاری معرفی شده در چارچوب نرخ بازدهی است. شفافیت این ذخایر، منعکس‌کننده توانایی بانک‌های اسلامی در مدیریت سطح توزیع سود به سپرده‌گذاران (در قالب مضاربه) هستند. بانک‌های اسلامی همچنین ملزم به افشای سیاست خود در مورد PER و همچنین گردش مالی در طول یک سال مالی هستند.

پنجم - طبقه‌بندی سپرده‌ها با توجه به مشتریان و هدف‌گذاری بانک‌ها و دیگر مؤسسات مالی.

بانک‌های اسلامی ملزم به شفاف‌سازی سپرده‌های خود به دو گروه هستند. به‌عنوان مثال سپرده‌های مضاربه‌ای و سپرده‌های غیرمضاربه‌ای. انجام چنین اقدام‌های اطلاعات بیشتری را در ارتباط با میزان ریسک سپرده‌های بانک‌های اسلامی فراهم می‌کند.

ششم - ارائه صورت‌های درآمدی بانک‌ها

^۱ PER :Profit Equalisation Reserves

ارائه صورت درآمدی بانک‌های اسلامی برای انعکاس ماهیت عملیات بانکداری اسلامی (به‌عنوان مثال: کاربرد مفهوم مضاربه مرتبط با فعالیت‌های سپرده‌پذیری) برنامه‌ریزی شده است. در صورت‌های مالی به شفاف‌سازی درآمدها و هزینه‌های مشترک میان بانک و سپرده‌گذاران و یا به‌طور کامل عملکرد بانک پرداخته می‌شود.

در پایان می‌توان گفت هیئت استانداردهای حسابداری مالزی (MASB) به‌عنوان یکی از بخش‌های توسعه استانداردهای حسابداری برای کسب و کار مالی اسلامی در مالزی به‌شمار می‌رود. عمده فعالیت این هیئت در زمینه تهیه استانداردهای لیزینگ (اجاره)، پرداخت معوق فروش (فروش اقساطی) و مرابحه و شناسایی، اندازه‌گیری و شفافیت معاملات این نهادهای مالی اسلامی است. هیئت استانداردهای حسابداری مالزی ۱۰ استاندارد گزارشگری مالی تجدید نظر شده و چارچوب نظری جدید برای تهیه و ارائه صورت‌های مالی را منتشر کرده است. استانداردهای گزارشگری مالی و مفاهیم نظری جدید از ریشه همان استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی و مفاهیم نظری هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری هستند و تاریخ اجرای آن‌ها در اول جولای ۲۰۰۷ است. در سال ۲۰۰۵، این هیئت اصلاحاتی را در قالب توضیح، رهنمود و مثال برای استانداردهای بین‌المللی مشخص و با هدف شفافیت بیش‌تر ارائه کرد. این امر برای گسترش محتوایی استانداردها برای پوشش موضوع‌های فراروی داخلی و نظارتی و ارائه رهنمود برای مؤسسات محلی در خصوص مواردی که در استانداردهای بین‌المللی به آن اشاره نشده، صورت پذیرفت. همچنین در این جهت برای همسویی استانداردهای ملی و بین‌المللی، گفت‌وگوهایی میان این هیئت با افراد ذی‌نفع از جمله تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی، نهادهای حرفه‌ای، حسابداری، نظارتی و سایر سازمان‌ها، نوعی اجماع عمومی ایجاد شد. به‌طور کلی، در حال حاضر تنها دو استاندارد در مالزی وجود دارد که با استانداردهای بین‌المللی همسو نشده است، علت این موضوع این است که این هیئت در حال بررسی تطبیقی استاندارد بین‌المللی شماره ۸ با عنوان گزارشگری قسمت‌های عملیاتی و تجدیدنظر در استاندارد بین‌المللی شماره ۲۳ با عنوان هزینه‌های استقراض است که جایگزین استانداردهای مربوط خواهد شد. همچنین این هیئت مفاهیم نظری را برای تهیه و ارائه صورت‌های مالی منتشر می‌کند. این مفاهیم نظری اساس تهیه و ارائه صورت‌های مالی برای استفاده‌کنندگان

برون‌سازمانی است. همچنین بهبود ارائه اطلاعات و تسهیل در تدوین و به‌کارگیری استانداردهای ملی و کمک به حل موضوعات جدید از سایر اهداف مفاهیم نظری است. [۲۵] و [۱۲]

۱۰- ساختار سیاستگذاری پولی و ابزارهای مالی در بازار بین بانکی

از نظر سیاستگذاری پولی اسلامی، کشور مالزی با جدیت بسیار زیاد، تلاش کرده است تا علاوه بر بازار بین بانکی متعارف و مبتنی بر بهره، بازار بین بانکی اسلامی را راه‌اندازی و توسعه دهد و از این طریق سیاست‌های پولی خود را اعمال و کنترل کند. بدین‌منظور بازار پولی بین بانکی اسلامی^۱ در سوم ژانویه ۱۹۹۴ توسط بانک مرکزی مالزی راه‌اندازی شد. [۱۶] عمده وظایف این بازار، خرید و فروش ابزارهای مالی اسلامی بین شرکت‌کنندگان در بازار، انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری از طریق قرارداد مضاربه و نظام اسلامی تسویه و پایاپای چک‌ها^۲ است. ابزار و اسناد مالی اسلامی که در حال حاضر در بازار بین بانکی اسلامی رد و بدل می‌شود، براساس قرارداد دین است و شامل اوراق قابل پذیرش نظام بانکی، برات‌های قابل قبول اسلامی، اوراق قرضه رهنی اسلامی^۳ و اوراق بدهی خصوصی اسلامی^۴ است. به‌علاوه مؤسسات مالی می‌توانند اوراق سرمایه‌گذاری دولتی را که براساس بانکداری اسلامی منتشر می‌شود به بانک مرکزی بفروشند تا نقدینگی مورد نیاز خود را فراهم کنند. [۲۱] همچنین، بانک‌ها از طریق عقد مضاربه نیز می‌توانند برای تأمین وجوه نقدی مورد نیازشان استفاده کنند. هم‌اکنون کشور مالزی از اوراق سرمایه‌گذاری دولتی، اوراق مضاربه کاگاماس^۵ (خرید بدهی مسکن به روش اسلامی)، اسناد اعتباری پذیرش شده اسلامی^۶، موافقت‌نامه بازخرید (فروش و خرید مجدد)^۷، اوراق سرمایه‌گذاری بین بانکی

^۱ IIMM: The Islamic Inter-Bank Money Market

^۲ Islamic Interbank Cheque Clearing System

^۳ Islamic Mortgage Bond

^۴ Islamic Private Debt Securities

^۵ SMC :Cagamas Mudharabah Bonds

^۶ Bankers Acceptance

^۷ SBBA :Sell and Buy Back Agreement

مضاربه^۱، اوراق بدهی خصوصی اسلامی^۲، ابزارهای قابل انتقال اسلامی^۳ و گواهی (سپرده) مبتنی بر ودیعه^۴ به عنوان ابزارهای بازار بین بانکی اسلامی استفاده می‌کند. [۲۹]

۱۱- روش‌های تجهیز منابع در بانکداری اسلامی مالزی

در نظام بانکداری اسلامی مالزی، بانک‌ها در استفاده از منابع مالی برای اعطای تسهیلات متنوع به متقاضیان دارای اختیار بیش‌تری بوده و بانک می‌تواند کلیه وجوه حاصل از عقود ودیعه (جاری و پس‌انداز) را به صلاحدید خود مورد توجه قرار دهد و تنها محدودیت آن‌ها رعایت تأمین مالی با اصول شریعت اسلامی است. از سویی دیگر عقد مضاربه به کار رفته در حساب‌های سرمایه‌گذاری دارای معنای وسیع‌تری است و به مصارف بازرگانی و محدودیت زمانی کوتاه‌مدت محدود نمی‌شود. منابع مالی مورد نیاز نظام بانکداری اسلامی مالزی، از نظر شکل شرعی به دو دسته عمده تقسیم می‌شود: [۴] و [۲۶]

اول- حساب‌های منطبق بر عقد ودیعه که شامل حساب‌های جاری و پس‌انداز است.

دوم- حساب‌های منطبق بر عقد مضاربه که به حساب‌های سرمایه‌گذاری موسوم‌اند.

در ادامه به معرفی هر یک از حساب‌های موجود در نظام بانکداری اسلامی مالزی خواهیم پرداخت.

۱۱-۱- حساب جاری:^۵

این حساب‌ها براساس عقد ودیعه پذیرفته می‌شود و در آن‌ها سپرده‌گذاران به بانک اجازه می‌دهند تا از تمام یا بخشی از وجوه در مواردی که بانک صلاح می‌داند، استفاده کند. از سوی دیگر سپرده‌گذاران این اطمینان را دارند تا هر زمان که لازم باشد از حساب خود برداشت کنند. بانک نیز مختار است تا به‌منظور جلب سپرده‌گذاران و نیز تشویق آن‌ها به نگهداری از حساب جاری، براساس مفهوم اسلامی هبه، مبالغی را به‌عنوان بازده

¹ MII :Mudarabah Interbank Investment

² Islamic Private Debt Securities

³ Islamic Negotiable Instruments

⁴ Wadiah Acceptance

⁵ Current Account

حساب جاری به دارندگان آن پرداخت کند، لیکن این بازده الزامی نبوده و دارای نرخ از پیش تعیین شده‌ای نیست.

۲-۱۱- حساب پس انداز^۱

این حساب براساس عقد ودیعه بوده و در آن‌ها سپرده‌گذاران به بانک این اختیار را می‌دهند تا از تمام یا بخشی از وجوه، به صلاحدید بانک استفاده کنند و در مقابل، بانک بازپرداخت تمام یا بخشی از وجوه سپرده‌گذاری شده را تضمین می‌کند. در این نوع حساب نیز بانک می‌تواند مبالغی را به‌عنوان بازده حساب به دارندگان آن به‌عنوان سیاست جلب و نگهداری حساب‌ها و براساس مفهوم هبه، پرداخت کند.

۳-۱۱- حساب سرمایه‌گذاری عام^۲

سپرده‌گذاری در این حساب‌ها براساس عقد مضاربه شکل می‌گیرد و سپرده‌گذار به هیچ‌عنوان نمی‌تواند در سرمایه‌گذاری انجام شده، دخالت کند. بانک می‌تواند وجوه حاصل از این حساب‌ها را در سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، میان‌مدت یا درازمدت سرمایه‌گذاری کند. سود حاصل از آن نیز براساس نسبت‌های از پیش تعیین شده تقسیم می‌شود و در صورت بروز زیان، سپرده‌گذاران ناگزیر از پذیرش تمامی آن خواهند بود، مگر آنکه زیان حاصل، ناشی از غفلت یا سوء مدیریت بانک باشد. برای افتتاح حساب، یک حداقل مبلغ برای سپرده‌گذاری لازم است که از طرف واحد بانکداری اسلامی به وی اطلاع داده می‌شود.

حساب‌های سرمایه‌گذاری عام دارای ویژگی‌های زیر است:

اول- این حساب‌ها به‌صورت انفرادی یا مشترک قابل افتتاح هستند.

دوم- مبلغ لازم برای افتتاح حساب می‌تواند به‌صورت نقد، چک یا حواله وجه از حساب‌های پس‌انداز یا جاری باشد که در هر صورت پس از وصول وجه افتتاح حساب انجام می‌پذیرد.

^۱ Saving Account

^۲ General Investment Account

سوم- پس از افتتاح حساب، گواهی صادر می‌شود که در هر مرحله از عملیات بستن یا تمدید حساب مورد نیاز خواهد بود. بستن حساب پیش، در زمان سررسید و پس از سررسید میسر است و چنانچه حساب به هنگام یا پس از سررسید بسته شود، سپرده‌گذاران اصل سپرده را به همراه سهم سود خود دریافت می‌کنند و اگر کم‌تر از یک ماه از افتتاح حساب سپری شده باشد، هیچ سودی به آن‌ها تعلق نخواهد گرفت. برای زمان‌های پیش از یک ماه، بخشی از سود قابل قبول را می‌توان به سپرده‌گذاران پرداخت کرد.

۴-۱۱- حساب‌های سرمایه‌گذاری خاص^۱

ویژگی این حساب از نظر عمل و نوع عقد مبنا، مانند حساب سرمایه‌گذاری عام بوده و سپرده‌گذاران قادرند تا سرمایه‌گذاری وجوهشان را در پروژه‌های معین یا بخش اقتصادی خاص مشخص کنند. نرخ‌های سود برای انواع مختلف سپرده‌ها براساس سود تحقق یافته تعیین می‌شود. پس از تعیین این نرخ و اعلام آن، هر شعبه نسبت به محاسبه سود سپرده‌گذارانش اقدام می‌کند.

جدول و نمودار شماره ۱، میزان انواع حساب‌های سپرده نظام بانکداری اسلامی مالزی را نشان می‌دهد. طی سال‌های ۲۰۱۰ تا چهار ماهه اول ۲۰۱۵، حساب‌های سرمایه‌گذاری (عام و خاص) به طور متوسط با ۴۰ درصد بیش‌ترین سهم سپرده‌های بانکداری اسلامی را تشکیل می‌دهند. شایان ذکر است، قسمت عمده حساب‌های سپرده سرمایه‌گذاری را حساب‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت (حساب‌هایی با سررسید کم‌تر از یک سال) تشکیل می‌دهد که براساس گزارش بانک مرکزی مالزی، افزایش تعداد مشتریان جزیبی (خرده فروشی) و افزایش بیش از اندازه نقدینگی در نظام بانکداری اسلامی از جمله دلایل اصلی این امر به‌شمار می‌روند. در مجموع سپرده‌های اسلامی طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۲ به طور متوسط سالانه از رشدی معادل ۱۷ درصد برخوردار بوده است و میزان کل سپرده‌ها از ۲۱۷ میلیارد دلار به ۴۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴، افزایش یافته، که در این میان،

^۱ Special Investment Account

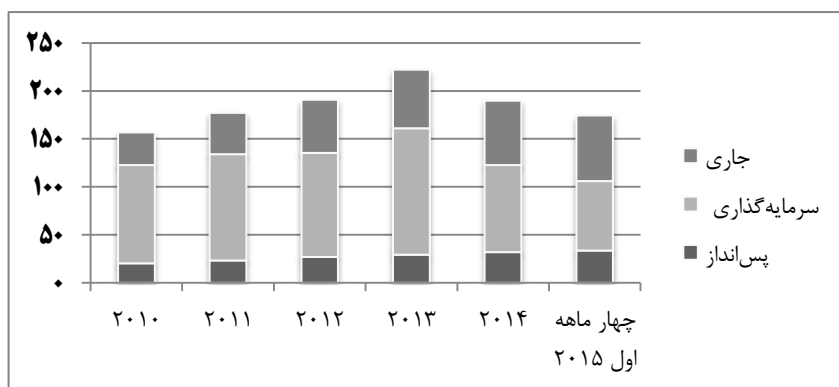
سهم سپرده‌های بانکداری اسلامی از کل سپرده‌های نظام بانکی مالزی به ۲۶ درصد تا پایان چهار ماهه اول سال ۲۰۱۵ رسیده است.

جدول شماره ۱: انواع حساب‌های سپرده در بانک‌های اسلامی مالزی (میلیون رینگیت)

انواع حساب‌های سپرده	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵*
حساب پس‌انداز	۲۰۲۶۷	۲۳۴۸۰	۲۶۹۸۸	۲۹۴۷۱	۳۲۰۷۶	۳۳۸۴۶
حساب سرمایه‌گذاری (عام و خاص)	۱۰۲۳۳۳	۱۱۰۵۹۸	۱۰۸۳۲۲	۱۳۱۸۱۶	۹۰۶۳۴	۷۲۳۹۳
حساب جاری	۳۴۱۴۲	۴۳۲۰۶	۵۵۴۵۴	۶۰۷۵۲	۶۷۱۹۵	۶۸۱۳۷
کل سپرده	۲۱۶۹۵۲	۲۶۶۳۸۷	۳۰۶۲۳۳	۳۴۸۹۴۶	۴۰۰۸۱۲	۴۲۹۶۴۰

مأخذ: [۲۷] ۲۰۱۵ - * تا ۴ ماهه اول سال

نمودار شماره ۱: روند انواع حساب‌های سپرده در نظام بانکداری اسلامی مالزی (میلیارد رینگیت)

۱۲- روش‌های تخصیص منابع در بانکداری اسلامی مالزی

ابزارهای تأمین مالی و مفاهیم موجود در نظام بانکداری اسلامی مالزی با آنچه که در عقود اسلامی در ایران به کار می‌رود، با اندکی مسامحه مطابقت دارد. مفاهیمی چون

فروش اقساطی (بیع بثمان اجل)^۱، اجاره به شرط تملیک، اجاره، قرض الحسنه، مسلم (سلف)، کفالت (ضمان)، رهن، وکالت، حواله وهبه مطابق مفاهیم موجود در نظام بانکداری اسلامی ایران است.

در این قسمت به برخی از مفاهیم مورد استفاده در نظام بانکداری اسلامی مالزی اشاره می‌شود: [۱۱] و [۱۲]

۱-۱۲- ودیعه با ضمانت:^۲

مفهوم آن به واگذاری کالا و یا وجه (سپرده) به شخص دیگری است که در اصل مالک آن نیست، بلکه از آن محافظت می‌کند. در ودیعه، سپرده‌پذیر پرداخت تمام مبلغ سپرده و یا بخشی از آن را به محض تقاضای صاحب سپرده تضمین می‌نماید. سپرده‌گذار سهمی از چنین منابعی ندارد، لیکن سپرده‌پذیر (بانک‌ها) قسمتی از سود به‌دست آمده را به‌عنوان قدردانی و جایزه و طبق اصل اسلامی «هبه» به سپرده‌گذاران انتقال می‌دهند.

۲-۱۲- مضاربه^۳

به توافق میان تأمین‌کننده سرمایه از یک سو و دیگری (تحت عنوان کارآفرین) که از این سرمایه برای راه‌اندازی پروژه‌های تجاری استفاده می‌کند، اطلاق می‌شود. سود حاصله براساس نسبت‌های از پیش تعیین شده تقسیم می‌شود. توافق مضاربه در بانکداری بدون ربا در مالزی می‌تواند در جهت عکس نیز صورت پذیرد:

اول- بانک اسلامی به‌عنوان کارآفرین و سپرده‌گذار به‌عنوان صاحب سرمایه

دوم- بانک اسلامی به‌عنوان سپرده‌گذار و صاحب صنعت یا خدمات به‌عنوان صاحب سرمایه.

در مفهوم مضاربه، کل زیان متحمل برخلاف سود متوجه سپرده‌گذار (صاحب سرمایه) خواهد بود. در نظام بانکداری اسلامی مالزی، برخلاف ضوابط معین شده در عقد مضاربه در نظام بانکداری اسلامی ایران، تأکید خاصی بر نوع پروژه تعریف شده در مضاربه وجود

¹ Bai' Bithaman Ajil

² Wadiah Yad Dhamanah.

³ Mudharabah

ندارد و کارآفرین مجاز است چه در زمینه بازرگانی و چه در زمینه صنعت وارد عقد مضاربه با سپرده‌گذار شود.

۱۲-۳- مشارکت^۱

عبارت است از شراکت و یا سرمایه‌گذاری در کسب و کار معین که به واسطه آن سود حاصله براساس نسبت‌های توافق شده، تقسیم می‌شود و در مواقعی که دچار زیان بشوند، هر دو طرف به نسبت سرمایه‌شان در زیان احتمالی سهیم خواهند بود. در رابطه با این نوع سرمایه‌گذاری به نظر می‌رسد که تفاوت خاصی میان دو نوع عقد مشارکت مدنی و مشارکت حقوقی (آنچه در ایران مرسوم است) وجود نداشته باشد. از یک سو نحوه تخصیص سود، نزدیکی آن را به عقد مشارکت مدنی نشان می‌دهد، لیکن از سوی دیگر مسئولیت محدود نسبت به سرمایه بیش‌تر به مفهوم مشارکت حقوقی نزدیک است.

۱۲-۴- بیع دین^۲

به آن دسته از منابع مالی اطلاق می‌شود که از طریق خرید و فروش گواهی بدهی، اوراق بهادار، اوراق و اسناد تجاری منطبق بر شریعت تأمین می‌شود و تنها اسناد حاکی از دیون واقعی از طریق آن قابل معامله هستند و بیع دین یک ابزار کوتاه‌مدت است و زمان آن نباید از یک سال تجاوز کند.

۱۲-۵- اجاره^۳

به توافق میان مشتری و عرضه‌کننده و یا تأمین‌کننده گفته می‌شود که بدین وسیله، تأمین‌کننده می‌پذیرد که محصول معینی را به صورت مثلاً ماهانه و براساس قیمت و نوع پرداخت توافقی به مشتری عرضه (تحویل) کند.

^۱ Musyarakah

^۲ Bai'al- Dayn

^۳ Ijarah (Leasing)

علاوه بر روش‌های فوق برای تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی و متقاضیان وجوه، انواع روش‌های سرمایه‌گذاری (اعطای تسهیلات) در طرح بانکداری اسلامی مالزی به شرح زیر است:

۱-۵-۱۲- سرمایه‌گذاری در سهام

براساس قوانین کنترل تملک و نگهداری سهام در مالزی، یک مؤسسه مالی می‌تواند سهام سایر مؤسسات را با شرایط زیر خریداری کند.

اول- پرداخت برای خرید سهام از ۱۰ درصد ارزش سرمایه تجاوز نکند.

دوم- میزان تملک شرکتی که سهام آن خریداری می‌شود از ۱۰ درصد ارزش سرمایه آن فزونی نیابد.

سوم- کل مبالغ سهام خریداری شده شرکت‌ها از ۲۵ درصد سرمایه بانک بیش‌تر نباشد.

چهارم- سهام خریداری شده مربوط به شرکت‌های مورد تأیید بانک مرکزی باشد.

۲-۵-۱۲- خرید اوراق سرمایه‌گذاری دولتی

بانک‌ها به دو دلیل اقدام به خریدن اوراق سرمایه‌گذاری دولتی می‌کنند. اول آنکه دولت مالزی این اوراق را به‌عنوان سپرده قانونی قبول می‌کند و به آن‌ها سود تعلق می‌گیرد، از این رو بانک‌ها برای ذخایر قانونی خود از این اوراق استفاده می‌کنند. دوم آنکه زمانی که متقاضی برای تسهیلات بانکی وجود نداشته باشد از این اوراق برای سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود. عقد مورد استفاده در این حالت قرض‌الحسنه بوده و بازده آن در فواصل زمانی یک ساله پس از انتشار توسط وزارت دارایی اعلام می‌شود.

۳-۵-۱۲- تأمین مالی پروژه‌ها

تأمین مالی پروژه‌ها براساس این طرح براساس دو عقد مضاربه و مشارکت صورت می‌پذیرد. در حالت مضاربه، بانک آورنده سرمایه است و تمامی منابع مورد نیاز را تأمین می‌کند و طرف متقاضی تسهیلات (کارآفرین) مسئولیت کنترل پروژه را بر عهده دارد. از این‌رو بانک هیچ مداخله‌ای در مدیریت پروژه ندارد، بی‌گمان این بدان معنی نیست که

بانک اختیار نظارت را نداشته باشد و نسبت سود دریافتی نیز میان دو طرف پس از مذاکره مشخص می‌شود و اگر زیانی حاصل شود، تمامی آن متوجه بانک خواهد بود. در حالت مشارکت، بانک و کارآفرین هر دو در تکمیل سرمایه پروژه به نسبت‌های توافقی سهم خواهند بود. همچنین اختیار کنترل مدیریت میان طرفین مشترک است، لیکن این اختیار قابل تفویض است. هر دو طرف بر سهم خود از سود به‌دست آمده توافق می‌کنند و این نسبت با درصد مشارکت آن‌ها یکسان نخواهد بود، لیکن در صورت بروز زیان، هر یک از طرفین به اندازه سرمایه خود مسئولیت خواهند داشت.

۴-۵-۱۲- تملک دارایی

تملك دارایی‌ها و ارائه خدمات آن به نوع عقد اسلامی مورد استفاده بستگی دارد. در تملك دارایی براساس فروش اقساطی، بانک پس از ارزیابی نیازهای مشتری، هزینه واقعی دارایی را به علاوه حاشیه سود مدنظر بانک، محاسبه کرده و به‌عنوان قیمت توافقی به وی اعلام می‌کند. مشتری می‌تواند بازپرداخت را به‌صورت قسطی و یا یک جا بپردازد. نکته مهم آن است که در صورت ناتوانایی مشتری در بازپرداخت، هیچ مبلغی تحت عنوان بهره از وی نباید اخذ شود.

در تملك دارایی براساس اجاره، بانک، دارایی مورد تقاضای مشتری را می‌خرد و در برابر آن در فواصل زمانی معین مبلغی را به‌عنوان اجاره دریافت می‌کند و اگر وی توانایی بازپرداخت را نداشته باشد، نباید مبلغی به‌عنوان بهره از وی گرفته شود. [۴]

۵-۵-۱۲- تأمین مالی امور بازرگانی

در کشور مالزی، روش‌های گوناگونی برای تأمین مالی امور بازرگانی، براساس عقود اسلامی، وجود دارد.

اول- اعتبارات اسنادی براساس عقد وکالت: مشتری نیاز خود را به اعتبار اسنادی بانک اعلام می‌کند و سپس بانک پس از دریافت کل مبلغ کالا به‌صورت سپرده بر طبق اصل ودیعه، اقدام به گشایش اعتبار می‌کند و اسناد را به مشتری تحویل می‌دهد و سرانجام کارمزد و کمیسیون خود را از مشتری دریافت می‌کند.

دوم- اعتبارات اسنادی براساس عقد مشارکت: مشتری سهم خود را از عقد مشارکت به بانک واریز می‌کند و بانک نیز با افزودن سهم شراکت خود اقدام به گشایش اعتبار کرده و اسناد را به مشتری واگذار می‌نماید. سرانجام فروش کالا، سود ایجاد شده با نسبت‌هایی که در قرارداد اولیه آمده است، بین بانک و مشتری تقسیم می‌شود.

سوم- اعتبارات اسنادی براساس عقد مرابحه: در این روش مشتری نیاز خود را در قالب اعتبارات اسنادی به بانک اعلام می‌کند و بانک با وجوه خود اقدام به گشایش اعتبار خرید کالا می‌کند و سپس کالا را با قیمتی شامل بهای تمام شده، کارمزد و حاشیه سود به صورت یک جا و یا قسطی به مشتری می‌فروشد.

چهارم- ضمانت اسنادی براساس اصل کفالت: براساس این اصل بانک انجام کاری معین و یا تأدیه وام به مشتری ضمانت می‌دهد. برای این منظور بانک مبالغی را طبق اصل ودیعه از مشتری دریافت می‌کند و در مقابل خدمت کارمزد دریافت می‌کند.

پنجم- تأمین مالی سرمایه در گردش براساس اصل مرابحه: در مواردی که مشتری نیاز به سرمایه در گردش خود چون تأمین موجودی انبار، لوازم یدکی، کالاهای نیم‌ساخته و یا مواد اولیه را داشته باشد از بانک درخواست می‌کند تا خریدهای لازم را از وجوه بانک انجام دهد و یا به بانک وکالت می‌دهد که این کار را انجام دهد. سپس بانک کالا را با قیمتی که شامل بهای تمام شده و حاشیه سود است به مشتری می‌فروشد و بازپرداخت آن را در زمان توافق شده به مشتری اعلام می‌کند تا در سررسیدهای مشخص اقدام به بازپرداخت نماید.

۶-۱۲- مرابحه کالاهای عمومی

این ابزار برای عملیات خرید و فروش کالاهای عمومی استفاده می‌شود. دو طرف قرارداد باید از جنس و کیفیت و قیمت کالای خریداری آگاه باشند و درباره سود خرید و فروش توافق کنند. این عقد درباره مبادله پنج کالای زیر در ازای همان کالا ممنوع است: طلا، نقره، گندم، خرما، جو. این ابزار از عقود است که بیش از سایر عقود در معرض آفت تبدیل به وام است. عدم مصرف وجوه اعتباری در خرید و فروش کالای مورد توافق، فروش

کالا پیش از تحصیل آن، مصرف وجوه برای خرید کالایی که قبلاً خریداری شده است و انجام معامله به صورت صوری، از جمله زمینه‌های انحراف این عقد است. این عقد مشابه مضاربه در بانکداری اسلامی در ایران است.

۷-۱۲- بیع عینه^۱

بیع عینه یکی از انواع محصولات یا تولیدات یا خدمات بانکداری اسلامی است. یک شخص ضرورتمند که به مقداری پول نیاز دارد، به بانک اسلامی مراجعه می‌کند و یک جنس را از بانک با اقساط قرضی می‌خرد. در قرارداد ایشان ذکر می‌شود که مشتری باید پول این جنس را در این مدت معین با اقساط معین پرداخت کند. زمانی که این قرارداد تعیین شد، بانک همان جنس را از مشتری به ارزش کمتری از آن قیمتی می‌خرد که به مشتری فروخته بود و پول خرید را یک جا به مشتری نقدی پرداخت می‌کند. در اینجا هم مشتری پول مورد نیاز خود را دریافت خواهد کرد و هم بانک بدون درگیری با سود و سودکاری به مشتری خود قرضه می‌دهد.

بعضی علماء در این نوع خدمات بانکداری اسلامی نیز اشکالاتی را بیان کرده‌اند. لیکن به هر صورت این یکی از موفق‌ترین انواع تعاملات و قراردادهای بانکداری اسلامی در سایر کشورهای جهان و به ویژه مالزی است.

۸-۱۲- بیع به ثمن آجل^۲

بیع به ثمن آجل نوعی از محصولات یا خدمات بانکداری اسلامی است که امروزه در بعضی کشورها مانند مالزی از آن استفاده می‌شود و در بعضی کشورهای دیگر ممنوع و خلاف شریعت اعلام شده است.

در این نوع محصول، مشتری یک جنس را برای خریدن انتخاب می‌کند و سر قیمت و سایر مقررات آن با فروشنده به موافقت می‌رسد. بعداً برای کمک مالی به بانک اسلامی مراجعه می‌کند. بانک، شی را از فروشنده می‌خرد و با ازدیاد مفاد خود آن را یکباره به

¹ Bai' Inah

² Bai' Bithaman Ajil

مشتری می‌فروشد. زمانی که بانک جنس را به مشتری می‌فروشد، اسناد ملکیت آن را از مشتری می‌گیرد و پول را به فروشنده اصلی پرداخت می‌کند. بعداً مشتری پول جنس را براساس مدت تعیین شده بین مشتری و بانک، ماهانه در اقساط به بانک می‌پردازد. بعضی دانشمندان بانکداری اسلامی (پیروان مذهب شافعی) آن را درست می‌دانند، ولی بعضی دیگری مانند پیروان مذهب حنفی، مالکی و شیعه آن را نادرست می‌دانند. سبب نادرست بودن آن از نگاه شریعت از نظر ایشان این است که بانک جنس را پیش از پرداخت قیمت آن به فروشنده، آن را به مشتری می‌فروشد. یعنی در اینجا دو قرارداد همزمان بدون اتمام یکی و آغاز دیگری هر دو در یک وقت رخ می‌دهد که قرارداد اولی میان مشتری و بانک را نادرست می‌سازد. البته این نوع قرارداد در دنیا آنقدر مورد استفاده نیست و تنها در بعضی بانک‌های اسلامی کشور مالزی از آن استفاده می‌شود. سایر خدمات بانکی در مالزی عبارت‌اند از:

الف- حواله و انتقال، ب- خرید و فروش پول‌های خارجی، ج- فروش چک‌های مسافرتی، ح- مدیریت سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار، د- ارائه خدمات به شرکت‌های خاص [۱۱]

۱۳- بررسی حجم وام‌های اعطایی به تفکیک عقود اسلامی در نظام بانکداری

اسلامی کشور مالزی

عمده بانک‌های اسلامی این کشور در زمینه‌هایی از جمله اجاره، مضاربه، مرابحه، مشارکت، قرض‌الحسنه، فروش اقساطی، بیع‌العینه، استصناع، سرمایه‌گذاری در شرکت‌های وابسته و شریک و اوراق بهادار سرمایه‌گذاری و فعالیت می‌کنند. جدول شماره ۲، سهم وام‌های اعطایی به تفکیک عقود اسلامی در نظام بانکداری اسلامی کشور مالزی را نشان می‌دهد. بررسی عملکرد بانکداری اسلامی در مالزی نشان می‌دهد که حجم فعالیت‌هایی که در قالب عقد مضاربه انجام می‌شود، بسیار کم است. با توجه به این واقعیت که اصل و اساس بانکداری اسلامی بر مبنای دو شیوه مشارکت و مضاربه استوار است، سهم ۱/۰ درصد مضاربه از کل عقود بانکی بسیار ناچیز به نظر می‌رسد. در مورد عقد مشارکت نیز، حجم

فعالیت‌هایی که در قالب این عقد انجام می‌شود در طول دوره از ۵/۲ درصد به ۷ درصد تا چهار ماهه اول ۲۰۱۵ رسیده است و به طور متوسط برابر با ۳/۵ درصد است. عمده دلایل کاهش عملکرد مضاربه و مشارکت در نظام بانکداری بدون ربا در کشور مالزی، نبود دانش کافی در خصوص انتخاب پروژه سودده مشارکتی، مدیریت پروژه مشارکتی، ارزیابی پروژه سودده، بالابودن ریسک مضاربه و مشارکت نسبت به سایر روش‌های تأمین مالی مانند فروش اقساطی و اجاره، کم‌تر بودن میزان سوددهی مضاربه و مشارکت نسبت به سایر ابزارهای تأمین مالی و بالابودن هزینه نظارتی مضاربه و مشارکت است. فروش اقساطی یکی از ابزارهای تأمین مالی اسلامی است که در سطح بسیار وسیعی در بانکداری بدون ربا مالزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. به طوری که این ابزار نزدیک به حدود ۳۰ درصد مجموع تسهیلات اعطایی در بانکداری اسلامی مالزی را به خود اختصاص داده است. از جمله عوامل استقبال از این ابزار تأمین مالی را می‌توان به ریسک کم‌تر، آسانی عمل، آشنایی بیش‌تر کارکنان و مردم اشاره کرد. در این میان، اجاره به شرط تملیک و مرابحه نیز با سهمی به ترتیب برابر ۲۳ و ۲۰ درصد بعد از فروش اقساطی بیش‌ترین اهمیت ممکن را نسبت به سایر ابزارهای تأمین مالی به خود اختصاص می‌دهند.

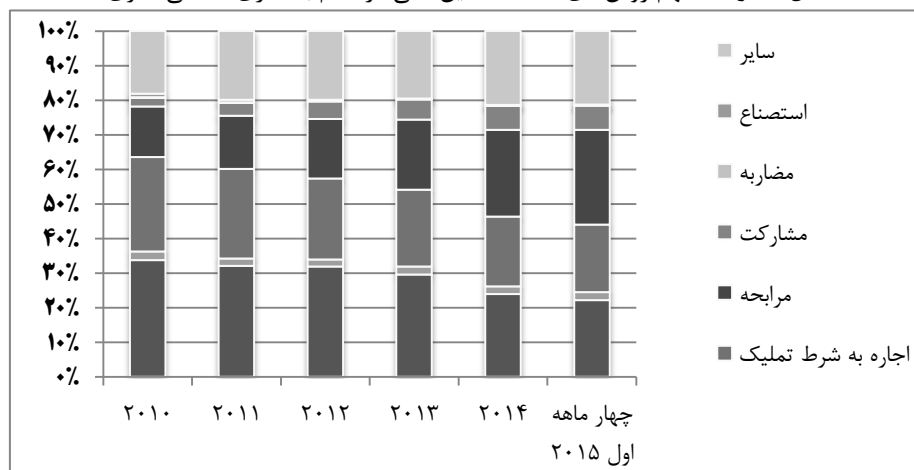
جدول شماره ۲: بررسی سهم وام‌های اعطایی به تفکیک عقود اسلامی در نظام بانکداری اسلامی

کشور مالزی (درصد)

وام‌های اعطایی	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	* ۲۰۱۵	متوسط
فروش اقساطی	۳۴	۱/۳۲	۹/۳۱	۳۰	۲۴	۲۲	۲۹
اجاره	۵/۲	۱/۲	۲	۳/۲	۳/۲	۴/۲	۳/۲
اجاره به شرط تملیک	۲۷	۲۶	۲۳	۲۲	۱/۲۰	۵/۱۹	۲۳
مرابحه	۱۴.۶	۱۵	۱۷	۲۰	۲۵	۲۷	۲۰
مشارکت	۵/۲	۴	۵	۶	۷	۷	۳/۵
مضاربه	۲/۰	۰/۱	۱/۰	۱/۰	۰/۲/۰	۰/۲/۰	۱/۰
استصناع	۱	۷/۰	۴/۰	۲/۰	۳/۰	۳/۰	۵/۰
سایر	۱۸	۲۰	۹/۱۹	۲۰	۴/۲۱	۳/۲۱	۲۰

مأخذ: [۲۷] و [۳۰] * تا ۴ ماهه اول سال ۲۰۱۵

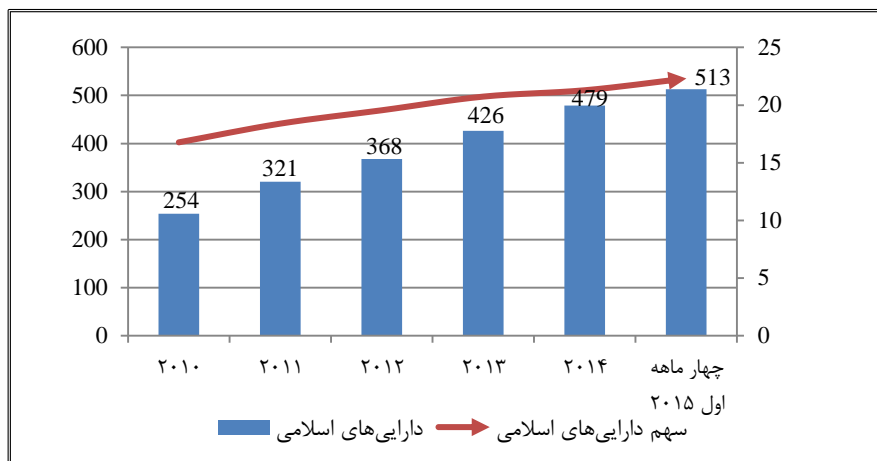
شکل شماره ۲: سهم روش‌های مختلف تأمین مالی در نظام بانکداری اسلامی مالزی

۱۴- عملکرد نظام بانکداری اسلامی در مالزی

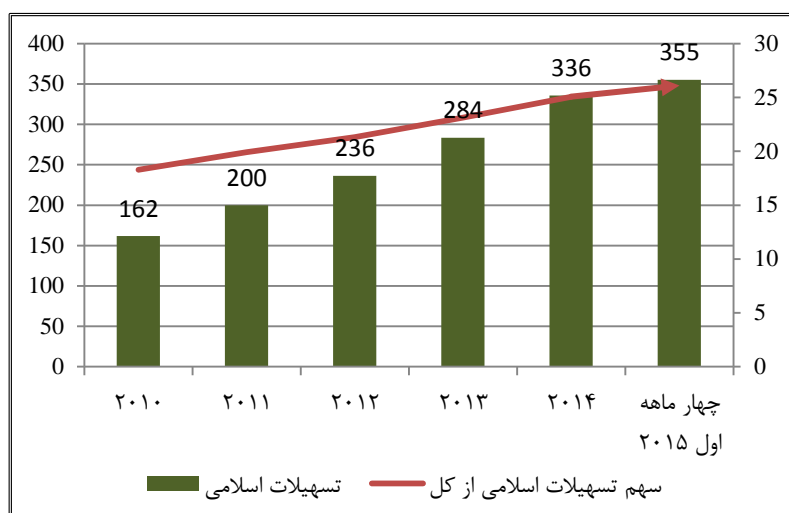
با توجه به فعالیت‌های بانکداری اسلامی، شاهد رشد چشمگیر این صنعت در مالزی هستیم. به طوری که سهم بانکداری اسلامی از کل نظام بانکی از ۱۷ درصد در سال ۲۰۱۰ به ۲۲ درصد در پایان چهار ماهه اول سال ۲۰۱۵ رسیده است. نمودارها شماره ۲ تا ۴، اندازه و سهم دارایی‌ها، تسهیلات و سپرده بانکداری اسلامی مالزی را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، به طور متوسط در دوره مورد بررسی، ارزش کل دارایی و سپرده‌ها از روندی فزاینده برخوردار بوده و نسبت به تسهیلات با افزایش بیش‌تری روبه‌رو هستند. در سال ۲۰۱۰، ارزش کل دارایی‌های بانک‌های اسلامی ۲۵۴ میلیارد رینگیت (سهم ۱۹ درصد) بود که تا چهار ماهه اول سال ۲۰۱۵ ارزش دارایی‌های اسلامی با متوسط رشد سالانه ۱۵ درصد به ۵۱۳ میلیارد رینگیت افزایش یافته است.

نمودار شماره ۲: حجم دارایی‌ها و سهم بانکداری اسلامی از کل نظام بانکی مالزی (میلیارد رینگیت و درصد)

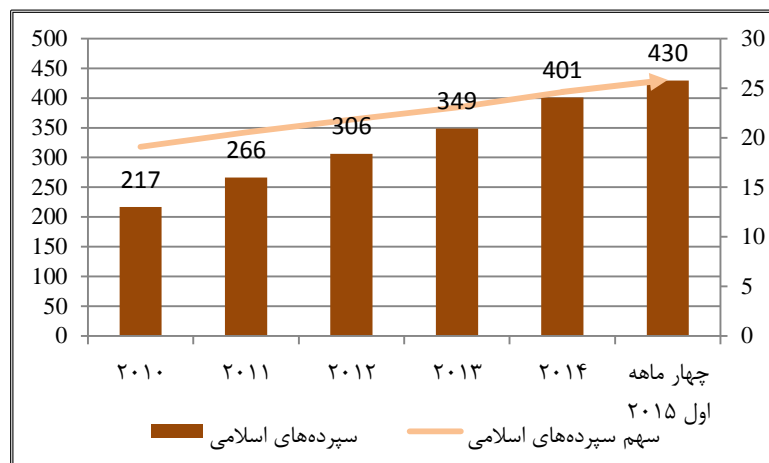
نمودار شماره ۳ میزان کل تسهیلات اعطایی نظام بانکداری اسلامی مالزی و سهم آن از کل نظام بانکی را نشان می‌دهد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود؛ حجم کل وام‌های اعطایی طی سال‌های مورد بررسی در حال افزایش بوده است. به‌طوری‌که از ۱۶۲ میلیارد رینگیت در سال ۲۰۱۰ به ۳۵۵ میلیارد رینگیت در پایان چهار ماهه اول سال ۲۰۱۵ رسیده است. این درحالی است که قسمت اعظم افزایش تسهیلات اعطایی از طریق نهادها و مؤسسات بانکداری اسلامی مربوط به حمایت قوی مخارج مصرفی و تأمین مالی مصرف‌کنندگان بوده و بخش دیگر آن مربوط به دارایی‌های خارجی است. از سوی دیگر، سهم تسهیلات اعطایی در نظام بانکداری اسلامی نسبت به کل نظام بانکی مالزی طی دوره مورد نظر در حال افزایش بوده و از ۱۸ درصد در سال ۲۰۱۰ به ۲۸ درصد در سال ۲۰۱۵ رسیده است.

نمودار شماره ۳: حجم کل تسهیلات اعطایی در نظام بانکداری اسلامی مالزی و سهم آن از کل نظام بانکی (میلیارد رینگیت و درصد)

همان گونه که در نمودار شماره ۴ ملاحظه می شود، سپرده های اسلامی نیز طی سال های ۲۰۱۰-۲۰۱۵ به طور متوسط سالانه از رشدی معادل ۱۵ درصد برخوردار بوده است و میزان کل سپرده ها از ۲۱۷ میلیارد رینگیت به ۴۳۰ میلیارد رینگیت در پایان چهار ماهه اول سال ۲۰۱۵، افزایش یافته است در این میان، سهم سپرده های بانکداری اسلامی نیز از کل سپرده های نظام بانکی مالزی با روندی افزایش از ۱۹ درصد به ۲۶ درصد رسیده است.

نمودار شماره ۴: حجم کل سپرده‌های اسلامی و سهم سپرده‌های بانک‌های اسلامی از کل نظام بانکی (میلیارد رینگیت و درصد)

۱۵- نسبت‌های مالی در بانک‌های اسلامی

در این قسمت به ارزیابی عملکرد بانکداری اسلامی در مالزی از نظر کیفیت دارایی، سودآوری، نقدینگی و سرمایه طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳ می‌پردازیم. بررسی انجام شده نشان می‌دهد نسبت ذخیره مطالبات و کیفیت دارایی طی سال‌های مورد بررسی با نوسان‌های اندکی روبه‌رو بوده و در دامنه ۳ تا ۴ درصد باقی مانده است. از سوی دیگر، براساس استانداردها و عرف بین‌المللی می‌بایست نسبت مطالبات غیرجاری بین ۲ تا ۵ درصد تسهیلات اعطایی باشد و معوقات بیش از ۵ درصد تسهیلات بانکی به‌عنوان ریسک پرخطر محسوب می‌شود. از این رو این نسبت در بانک‌های اسلامی مالزی در سطح استاندارد بوده که نشان‌دهنده بالا بودن کیفیت پرتفوی تسهیلات بانک‌ها است. وضعیت نقدینگی که با شاخص‌های مختلفی سنجیده شده، نشان می‌دهد که نسبت تسهیلات به دارایی‌ها در حال افزایش است و از ۵۱ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۶۴ درصد در سال ۲۰۱۳ رسیده است. این در حالی است که نسبت تسهیلات به سپرده در سال ۲۰۱۳ در بالاترین سطح خود یعنی ۷۴ درصد بوده است که نشان‌دهنده قدرت نقدشوندگی کم‌تر بانک‌های اسلامی در آن سال است. بهترین وضعیت بانک‌ها در سال ۲۰۰۹ بوده

که سهم تسهیلات در مقایسه با سپرده‌ها کم‌تر بوده است و مقایسه این نسبت‌ها نشان می‌دهد که ریسک ناشی از کاهش نقدینگی در این بانک‌ها کم و در محدوده وام‌های پرداختی است. معیار نسبت سرمایه که مربوط به ارزیابی سرمایه است، نشان می‌دهد که به‌طور متوسط هر واحد از دارایی‌های صاحبان سهام به چه میزان نقش دارند و هر قدر این نسبت بیش‌تر باشد، نشان‌دهنده قدرت ثبات بیش‌تر است. این نسبت (حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی‌ها) برای کل بانک‌های اسلامی به‌طور متوسط برابر با ۱۰ درصد بوده و این نشان‌دهنده آن است که بانکداری اسلامی در مالزی از نظر سرمایه در وضعیت مناسب و مطلوب و بالاتر از حد استاندارد خود (بالاتر از ۵ درصد) قرار دارد.

به‌منظور بررسی سودآوری بانک‌های اسلامی مالزی از شاخص‌های بازده متوسط دارایی، بازده متوسط سرمایه و نسبت هزینه به درآمد استفاده شده است. متوسط نسبت بازده دارایی (ROA) بانک‌ها که بیان‌کننده استفاده مطلوب از دارایی است، در بانک‌های اسلامی مالزی، طی دوره مورد نظر برابر با ۱ درصد و در سطح متوسط استاندارد جهانی (یک درصد) قرار دارد که نشان می‌دهد دارایی بانک در سطح مناسب خود از نظر سودآوری قرار دارد. تغییرات نسبت بازده سرمایه (ROE) چندان در خور توجه نبوده و به‌طور متوسط برابر ۱۱ درصد بوده است. نسبت هزینه به درآمد نیز به‌عنوان یکی از شاخص‌های کارایی، در بانک‌های اسلامی مالزی برابر ۵۱ درصد بوده که نشان می‌دهد بانک‌ها از نظر کارایی مناسب و در محدوده استاندارد جهانی (۵۰ درصد) قرار دارند.

جدول شماره ۳: برخی از نسبت‌های مالی بانک‌های اسلامی در کشور مالزی (درصد)

متوسط	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۹	۲۰۰۸	نسبت‌های مالی
۶/۱	۳/۱	۶/۱	۱/۲	۸/۱	۶/۱	۵/۱	نسبت مطالبات مشکوک‌الوصول به کل تسهیلات
۱/۳	۱/۲	۶/۲	۵/۳	۲/۳	۴/۳	۷/۳	نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به کل تسهیلات
۱/۵۷	۹/۶۳	۴/۶۰	۱/۵۶	۸/۵۷	۶/۵۳	۱/۵۱	نسبت تسهیلات به دارایی
۱/۶۹	۴/۷۴	۷۲	۷/۶۶	۳/۶۹	۷/۶۵	۴/۶۶	نسبت تسهیلات به سپرده
۱۰	۷/۸	۹	۷/۸	۸/۹	۴/۹	۳/۱۴	نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی (نسبت سرمایه)
۸/۰	۹/۰	۹/۰	۶/۰	۹/۰	۷/۰	۲/۱	نسبت بازدهی دارایی (ROA)
۷/۱۰	۳/۱۱	۷/۱۱	۲/۹	۸/۱۱	۹/۸	۴/۱۱	نسبت بازدهی سرمایه (ROE)
۵/۵۱	۴/۵۲	۸/۵۲	۵/۵۲	۴/۴۸	۳/۴۹	۵/۵۳	نسبت هزینه به درآمد

مأخذ: [۳۰]

نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

به دنبال رشد شتابان صنعت مالی جهانی در سال‌های اخیر، نظام مالی مالزی، به‌ویژه مؤسسات و نهادهای بانکی داخلی و شرکت‌های بیمه به‌منظور دستیابی به کارایی بیشتر، رقابت‌پذیری، نوآوری و پیشرفت‌های فناوری با فشارهای زیادی روبه‌رو هستند. از سوی دیگر توسعه زیربنای مناسب مالی و ایجاد تسهیلات و حمایت از این توسعه امری اجتناب‌ناپذیر به‌شمار می‌رود. در طول مرحله اولیه توسعه، صنعت بانکداری اسلامی، جایگاه ویژه‌ای در میان مسلمانان برای رفع نیازهای بانکی براساس اصول شریعت به‌دست آورد. هم‌اکنون، محصولات و خدمات بانکداری اسلامی با پذیرش گسترده‌ای در میان مسلمانان و همچنین غیرمسلمانان به‌عنوان یک جایگزین مناسب برای محصولات و خدمات متعارف در نظام مالی جهانی شناخته شده است. از زمان معرفی این صنعت، محصولات بانکداری اسلامی به خوبی توسط مالزیایی‌ها پذیرفته شده است، به‌طوری‌که نشانه‌های آن را می‌توان در

افزایش میزان کل سپرده‌ها و تأمین مالی براساس اصول اسلامی توسط مشتریان مسلمان و غیرمسلمان مشاهده کرد. کل تسهیلات اعطایی از ۱۶۲ میلیارد رینگیت در سال ۲۰۱۰ به ۳۵۵ میلیارد رینگیت در سال ۲۰۱۵ (چهار ماهه اول) رسیده و میزان سپرده‌های نظام بانکداری اسلامی مالزی نیز به ۴۳۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ افزایش یافته است.

اگر چه صنعت خدمات مالی اسلامی هم اکنون از تجربه رشد دو رقمی برخوردار است، لیکن این صنعت هنوز در مراحل ابتدایی خود در مقایسه با نظام مالی متعارف قرار دارد. با وجود این، رشد سریع و عملکرد مثبت به دست آمده از نظام بانکداری اسلامی نشانگر یکی از دستاوردهای عمده طی سه دهه گذشته در بانکداری و تأمین مالی اسلامی مالزی است. با توجه به اهمیت یکپارچه‌سازی جهانی و پذیرش بین‌المللی بانکداری اسلامی مالزی می‌توان گفت که این کشور یکی از مناطق کلیدی در صنعت بانکداری جهت پیشرفت‌های آتی بوده و در این راه نیاز مبرمی به حمایت گسترده‌تر وجود دارد. این کشور، معرفی محصولات و خدمات جدید بانکداری اسلامی خود را ادامه و تغییرات ساختاری را برای بقاء و جهانی‌شدن صنعت بانکداری اسلامی انجام خواهد داد. هم اکنون، اگر چه مالزی از ساختار نظارتی قوی برخوردار است، لیکن چگونگی ایجاد همگرایی این ساختارهای نظارتی در سراسر مرزهای ملی یکی از چالش‌های اصلی آن به‌شمار می‌رود که در این زمینه، عدم مداخله و شفاف‌سازی مرزهای سنتی میان بانکداری، صنعت بیمه و بخش‌های امنیتی از جمله اقدام‌های برجسته در صنعت خدمات مالی است. در واقع راهبرد آزادسازی در صنعت بانکداری اسلامی، نیازمند ایجاد یک صنعت بانکداری اسلامی، بین‌المللی کارا همراه با مشتریان محلی و بین‌المللی است. در مجموع، بانک مرکزی مالزی (بانک نگارا) توانسته است با اتخاذ سیاست‌ها و تدابیر خاص، زمینه را برای فعالیت و مشارکت هر چه بیش‌تر بانک‌های اسلامی خارجی، به‌ویژه در منطقه خلیج فارس مساعد سازد. علاوه بر بانک‌های کشورهای حوزه خلیج فارس، تعداد زیادی از سرمایه‌گذاران عرب نیز در بازار اسلامی لاہوان مالزی سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

مسئله مهم دیگر در توسعه صنعت بانکداری اسلامی، عدم همگرایی در تفسیر شریعت است. کشورهای مختلف اسلامی شیوه‌های مختلفی را در رابطه با محصولات و خدمات

بانکداری اسلامی با توجه به تفاسیر متفاوت از مسائل مربوط به شریعت به کار می‌گیرند. این امر ممکن است پیامدهای متقابلی در ارتباط با سرمایه‌گذاری و تجارت ابزارهای اسلامی بین‌المللی داشته باشند. هماهنگی در تفاسیر شریعت منجر به ایجاد همگنی بیشتر محصولات و خدمات بانکداری اسلامی و در نتیجه افزایش تقاضا و رشد کلی صنعت بانکداری اسلامی شود. از سوی دیگر نوآوری در خدمات و محصولات بانکداری اسلامی، نقش مهمی در گسترش و توسعه صنعت بانکداری اسلامی ایفا می‌کند. جهت حفظ توان رقابت‌پذیری، جذابیت و نوآوری صنعت بانکداری اسلامی، لازم است بومی‌سازی محصولات مالی اسلامی برای صادرکنندگان و سرمایه‌گذاران ایجاد شود. در مجموع، برای پیشرفت و سازگاری محصولات در بازارهای متعارف، صنعت بانکداری اسلامی می‌بایستی با اعتماد بر مهارت و تخصص خود، حضور فعال‌تری در میان نظام مالی متعارف داشته باشد. در پایان با توجه به اهمیت نقش نهادها و مؤسسات مالی داخلی، پیشنهادهای زیر برای ثبات نظام مالی و حمایت از اقتصاد در کشور مالزی مطرح می‌شود.

- توسعه و گسترش بهترین نهادها و مؤسسات داخلی از طریق،
- ایجاد زیرساخت‌های لازم برای بهبود توانایی و قابلیت‌های نهادهای داخلی
- افزایش انگیزه نهادها و مؤسسات برای پیشبرد عملکرد و بالابردن سطح کارایی
- دستیابی به ثبات نظام مالی از طریق زیرساخت‌های کارا و مؤثر، انعطاف‌پذیری بیشتر نهادهای مالی و اعمال قوانین احتیاطی قوی و نظارت گسترده
- پرداختن به اهداف اقتصادی - اجتماعی مالزی جهت به حداقل رساندن هزینه‌های عملیاتی و سربار نهادها و مؤسسات
- توسعه زیرساخت‌های حمایت از بازار مصرف‌کننده

کتابنامه

آذری‌نیا، محمدعلی (۱۳۸۵): *مالزی، کشوری با دو نظام بانکی مستقل*، روزنامه سرمایه شماره ۲۶۶، صفحه ۷.

بهرامی، مهناز (۱۳۸۱): *آشنایی با سازمان حسابداری و حسابرسی برای مؤسسات مالی اسلامی*، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۲۳.

تشدید رقابت‌های بانکداری اسلامی در شرق آسیا، (۱۳۸۵)، روزنامه دنیای اقتصاد شماره ۱۱۶۰، صفحه ۱۲.

حسن‌زاده، علی (۱۳۸۵): *بررسی تطبیقی کارایی و عوامل مؤثر بر آن در نظام بانکداری اسلامی*، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی، جمهوری ا.ا.

حسین‌زاده یزدی، محمدعلی (۱۳۸۷): *تحول و توسعه در مالزی (قسمت سوم)*، برگرفته از سایت اینترنت

<http://www.hoseinzade.com/index.php/management/10-article/85-malsiya003.html>

علوی لنگرودی، سیدحسین (۱۳۸۴): *مروری بر تحولات یکساله بانکداری اسلامی*، بانک و اقتصاد، شماره ۵۶.

فرهاد، فرهاد (۱۳۸۶): *نظام بانکداری در مالزی*. برگرفته از www.amirzfarhad.blogfa.com

فرجی، یوسف و حمید فتحی آشتیانی (۱۳۸۴): *بررسی مقایسه‌ای ابزارهای تأمین مالی در بانکداری اسلامی ایران و کشور مالزی*، شانزدهمین همایش بانکداری اسلامی، تهران، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.

قودجانی، اصلان (۱۳۸۶): *بررسی تجربه مالزی در باز کردن راه صکوک در اقتصاد جهانی*، هفته‌نامه آینه. شماره ۶۵۲.

مالزی، امپراتور بانکداری اسلامی، (۱۳۸۶)، خبرگزاری فارس، برگرفته از سایت <http://www.tafahomnews.com/Sections-req-viewarticle-artid-1551-page-1.html>

محرابی، لیلا (۱۳۹۱): *ساختار بانکداری اسلامی در کشورهای مختلف*، گزارش پژوهشی تهران: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی ج.ا.ا.

محرابی، لیلا (۱۳۸۹): *موقعیت بانکداری و خدمات مالی اسلامی در کشور مالزی*، تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۲۸.

محرابی، لیلا (۱۳۹۰): *نگاهی به طرح جامع تحول بخش مالی مالزی*، تازه‌های اقتصاد، شماره ۱۳۲.

موسویان، سیدعباس و نظرپور، محمدنقی و کفشگر جلودار، حسین (۱۳۸۸): *نقش شورای تخصصی فقهی در ارتقای سطح مشروعیت و کارایی بانک‌های اسلامی*، مجله اقتصاد اسلامی، شماره ۳۶.

An Overview of Islamic Banking System in Malaysia (2009): publication: Kuala Lumpur Business School.

Islamic Financial services Board (2009): *The Development of Islamic Money Markets*, Working Papers.

Khan, T and Ahmed, H (2001): *Risk Management: An Analysis of Issues in Islamic Financial Industry*. Jaddah: IRTI.

Laws of Malaysia, Islamic Banking Act 1983, Central bank of Malaysia

Overview & the History of Islamic Banking in Malaysia, Central Bank of Malaysia, (www.bnm.gov.my)

Salahuddin, Ahmed. (2006): ***Islamic Banking Finance and Insurance***, Published by Noordeen.

Sari, Norhanim Mat & Abbas Mirakhor (2012): ***Islamic Monetary Policy in Malaysia: A Conceptual Framework***, 2th Conference on Islamic Finance in a Challenging Economy: Moving Forward, Bank Negara Malaysia.

Stamer, Monfared (2010): ***Country Review Malaysia***, Euler Hermes group.

Sulaiman Al-omar, Mohaamed, Islamic Financial Institutions Awards, [www.gfmag.com/index, php](http://www.gfmag.com/index.php)

The Financial Sector Masterpan (FSMP): building a secure future (2001), Bank Negara Malaysia.

www.audit.org.ir/LinkClick.aspx

[www.Bankislam .com.m](http://www.Bankislam.com.m)

www.bnm.gov.my

www.eulerhermes.com/group/

www.iimm.bnm.gov.my

www.islamicbi.azurewebsites.net